

Opetusideoita ja -aineistoa – Pedagogiska idéer och läromaterial

Suunnittelu maantieteessä – Helsingiläisen suunnittelumaantieteen vaiheita modernisaation edetessä

HARRY SCHULMAN

Helsingin yliopisto

Helsingiläinen suunnittelumaantiede täyttäisi tänä vuonna 50 vuotta, jos se olisi oppiaineena vielä olemassa. Maantiedettä soveltava aluetutkimuksen ja -suunnittelun linja perustettiin Helsingin yliopistoon vuonna 1968 ja siitä tuli oma oppiaine syksyllä 1971. Tarina oppiaineena Helsingin yliopistossa päättyi vuonna 2005. Silloin aluetieteestä tuli ko-oava oppiaine, jonka alle suunnittelumaantieteen lisäksi tulivat kaupunkimaantieteen, kehitysmaantieteen ja matkailumaantieteen erikoistumislinjat. Tämä vaihe ei kestänyt kauan, sillä yliopiston ”Ison Pyörän remontissa” kaikki koulutusohjelmat uudistuivat lukuvuodesta 2017–18 alkaen, ja aluetiede-kin poistui – vain maantiede jäi jäljelle. Helsingin lisäksi suunnittelumaantiedettä on voinut opiskella myös Joensuussa ja Oulussa, mutta oppiaineena se on kadonnut näistäkin yliopistoista. Aluekehitystä, alue- ja ympäristöpolitiikkaa sekä geoinformatiikkaa opetetaan toki edelleen.

Pyrin tässä kirjoituksessani antamaan omakohtaisen yleiskuvan siitä, kuinka ymmärrys maantiedettä soveltavasta aluetutkimuksesta sekä alue- ja yhdyskuntasuunnittelusta on kehittynyt ja millaisiin teoreettisiin käsitteisiin on nojaututtu niiden vuosikymmenten kuluessa. Tarkastelen myös maantieteen ja suunnittelun kontekstuaalisuutta – sitä, kuinka erilaiset asiayhteydet, erityisesti ulkoiset ja sisäiset tekijät tai muutospaineet ovat vaikuttaneet aiheeseeni. Samalla tarkastelen sitä, missä määrin aluesuunnittelu tai siihen liittyvä tutkimus on erilaisten intressien läpäisemää tai oikeuttamaa (esim. Granö 1981; Uusitalo 1990; Paasi 2005).

Omakohtaisuus institutionaalisessa maantieteessä käsittää vuodet 1973–2014. Kaupungit, ja varsinkin Helsinki, ovat tavalla tai toisella dominoineet ammatillista rooliani, jota luonnehtii suunnittelututkimus – tässäkin kirjoituksessa. Lähteinä olen käyttänyt kirjallisuutta, artikkeleita ja opinnäytteitä eri vuosikymmeniltä, erityisesti maantieteen ja lähitieteiden väitöskirjoja. Olen väitellyt suunnittelumaantieteessä (Schulman 1990) oltuani Helsingin yliopiston maantieteen laitoksella assistenttina koko

1980-luvun. Suunnittelumaantieteen professorin tehtävää hoidin vuosina 2006–2014.

Tutkija tai suunnittelija kehittää yleensä ymmärryksensä vähitellen monista elementeistä. Käytän tässä Arto Noron (2000) kolmijakoa. Ensinnäkin tarvitaan näkemys, kokonaiskuva todellisuudesta, johon kootut tiedonpalaset tai aikomukset voidaan sijoittaa. Tässä tapauksessa se koostuu maantieteen tai lähitieteiden yleisistä teorioista, jotka pyrkivät vastaamaan kysymyksiin siitä, kuinka käsitteet *yhteiskunta*, *kulttuuri*, *luonto/ ympäristö*, *yhteinen hyvä* tai kaikki nämä yhdessä kehkeytyvät tilallisessa tai alueellisessa mielessä. Toiseksi käytetään erityisteorioita, malleja tai käsitteitä, jotka puolestaan viittaavat empiiriseen evidenssiin. Näitä kehitellään erilaisten menetelmien ja aineistojen nojalla ja niillä myös tulkitaan tuotettuja aineistoja.

Tieteen sovelluksilla on yleensä myös yhteys yhteiskuntapoliittisiin näkemyksiin. Erityisen kiinnostava onkin Noron kolmas lajityyppi, aikalaisdiagnoosi, jossa pyritään vastaamaan kysymyksiin: keitä me olemme ja mikä on tämä aika suhteessa odotuksiin (vrt. Noro 2000: 323–325). Maantieteen suunnittelusovelluksissa erilaiset ympäristöön kohdistuvat intressit tai kiistat ja kansalaisten perusoikeudet tai julkisyhteisöjen vallankäyttö esimerkiksi yhteiskunnallisten palvelujen tarjonnassa tai maankäytön säätelyssä ovat usein toimineet härttäjinä näihin kysymyksiin. Keskeiseksi nousee myös suunnittelun ohjausjärjestelmä. Aikalaisdiagnoosit kertovatkin usein jotakin olennaista keinojen ja päämäärien suhteista – auttavat orientoitumaan nykyhetkessä.

Kirjoitukseni muodostuu tämän johdannon lisäksi neljästä osasta, joista ensimmäisessä pyrin liittämään helsingiläisen suunnittelumaantieteen alkuvaiheita laajempaan yhteiskunnalliseen, modernin projektiksi kutsuttuun kontekstiin. Tuon ajan teorioiden, mallien ja käsitteiden esittely perustuu muistikuvini opiskelua ajoilta. Modernin projektilla viitataan sosiaalisen elämän ja organisoitumisen

”nykyaikaistumiseen”, joka kehittyi Euroopassa, vahvistui viimeistään 1800-luvulta lähtien ja tuli vaikutuksiltaan maailmanlaajuiseksi (esim. Berman 1982; Habermas 1986).

Toisessa osassa tarkastelen, kuinka kielelliset, kommunikatiiviset tai kulttuuriset käänneet sekä kriittinen yhteiskunta(maan)tiede haastoivat 1980-luvulta lähtien modernin projektin ja samalla suunnittelumaantieteen ja kuinka alueelliseen kehittämiseen tuli uusia toimintamalleja koko Eurooppaa ravisuttaneen yhteiskunnallisen murroksen myötä. Kolmannessa osassa laajennan fokusta ja esittelen aluetutkimuksen ja suunnittelujattelun rationaliteetteja sekä tila- ja aluekäsitysten muutoksia modernin vaihduttua jälkimoderniksi. Neljännessä, yhteenveto-osassa pohdin miten suunnittelujattelu ja ymmärrys ”yhteisestä hyvästä” on kehittynyt ja kuinka ajatusrakennelmat ovat muuttuneet viiden vuosikymmenen aikana. Lopuksi arvioin aluetutkimuksen ja suunnittelun suhdetta kriittisyyteen tieteessä.

Modernin projekti maantieteen näkökulmasta

Suunnittelumaantieteen syntyaikoihin Suomessa yhteiskunnallista keskustelua hallitsivat modernisaation eteneminen ja mahdollisuudet taloudelliseen vaurastumiseen (esim. Moisio 2012). Haluttiin irtiottoa maataloudesta ja teollistumisen kasvu-uralle. Nykyaikaiset, hyvinvointiyhteiskunnan instituutiot luotiin nopeassa tahdissa. Sekä Urho Kekkosen (1952) kirjoituksessa *Onko maallamme mallittia vaurastua?* että Pekka Kuusen (1961) kirjassa *60-luvun sosiaalipolitiikka* käsitteet taloudellinen kasvu ja yhteiskunnallinen edistys ovat lähellä toisiaan. Molemmat näkivät, että aineellinen vauraus oli tärkeä tavoite, mutta sitä oli pyrittävä jakamaan tasaisemmin tai muuten yhteiskunnan perusteet olisivat vaarassa. Valtion sääntelevä rooli oli keskeinen (Moisio 2012: 71–161). Kekkosen ohjelma perustui vientiteollisuuden tärkeydelle sekä tasapainotteluun tehokkuuden ja tasaisuuden välissä yhteiskuntakehityksessä.

Kuusen sosiaalipolitiikka lähti Gunnar Myrdalin talousteorioista ja siitä, että sosiaalipolitiikalla ja tulonsiirtojärjestelmällä on talouden kasvua tukeva vaikutus. Vuonna 1974 Nobel-palkitun ruotsalaisen ekonomistin ja poliitikon Gunnar Myrdalin (1957) aluekehitystä monipuolisesti tarkasteleva tutkimus vaikutti Perrouxin (1955) ja saksalaisen koulukunnan ohella sekä kulttuuri- että suunnittelumaantieteen opetukseen Helsingissä. Gunnar Myrdal kirjoitti kumulatiivisesta kausaatiosta, joka voi olla myönteistä tai negatiivista alueellista kehitystä. Positiiviset kierteet ruokkivat itseään,

samoin negatiiviset. Investoinnit ovat avainasemassa ja niiden kasaantuminen vahvistaa myönteistä kehitystä.

Kekkosen ja Kuusen kirjoitukset olivat painavia avauksia moderniin hyvinvointiyhteiskuntaan tähtäävään, rationaaliseksi ymmärrettyyn yhteiskuntapolitiikkaan, jota voi kutsua suomalaisiksi hahmotelmaksi modernin projektista. Arvolähtökohdiltaan soveltavalla maantieteellä onkin ollut kiinteä yhteys tähän käsitykseen yhteiskunnallisesta muutoksesta ja sen ohjaamisesta aluepolitiikalla sekä alue- ja yhdyskuntasuunnittelulla.

Modernin projekti on usein liitetty tieteeseen ja teknologiaan nojautuvaan talouskasvuun ja ihmisten hyvinvoinnin kasvun aikakauteen. Yleistäen voi sanoa, että ”modernille” on ollut ominaista usko siihen, että tieteen avulla pystytään ratkaisemaan ongelmia, vaikka mitään yhdenmukaista modernistista ajattelua ei olisikaan (esim. Berman 1982; Heiskala 2016). Moderni aika on kuitenkin ollut monessa suhteessa ristiriitainen, vaikka teknologinen sekä aineellinen, kulutukseen liittyvä kehitys on ollut nopeaa (esim. Giddens 1984; von Wright 1986; Latour 1991/2006; Beck 1992).

Roman klubin raportti kasvun rajoista (*Limits to growth*) oli juuri ilmestynyt aloittaessani maantieteen opinnot (Meadows ym. 1972). Viesti oli selkeä: globaalissa skaalassa modernin projektia ja vaurauden kasvattamista rajoittavat väestönkasvu ja taloudellisen toiminnan ehdot suhteessa luonnonvarojen riittävyyteen, sosiaaliseen oikeudenmukaisuuteen ja vakaviin ympäristöongelmiin. Yhdysvalloissa modernin projektin kritisointi oli tuolloin jo voimistunut. Amerikkalaisen biologin Rachel Carsonin 1962 ilmestynyt kirja *Silent spring* herätti kansainvälistä huomiota ja antoi syyä nykyaikaiselle ympäristöliikkeelle.

Ympäristöongelmat nousivat Suomessakin julkisuuteen ja vaikuttivat jo 1960-luvulla keskusteluihin yhteiskunnallisen suunnittelun arvoperustasta (esim. Valtiala 1968). 1970-luvulla vahvistui radikaali ympäristönsuojeluliike, jonka kärkihahmoksi nousi Pentti Linkola. Hyvinvoinnin levittäminen väestönkasvusta, luonnonvarojen riittävyydestä ja ympäristön pilaantumisesta piittaamatta oli vastuutonta, ja tähän olivat syyllisiä niin kapitalistiset kuin sosialistiset valtiot. Väestön liikakasvu ja luonnonvarojen holtiton käyttö veivät kohti ekokatastrofia (Kylänpää 2017: 184–187, 281–288). Ympäristökysymyksiä painottavat kansalaisliikkeet osoittavat median ja julkisen keskustelun merkityksen. Yhteiskunnan ja ympäristön välisestä suhteesta tuli poliittinen kysymys, joka vaikutti ympäristöhallinnon muotoutumiseen, muun muassa ympäristöministeriön perustamiseen vuonna 1983 (Haila & Jokinen 2001).

Poliittis-hallinnollisesta näkökulmasta katsottuna maantiede on ollut tärkeä tieteenala jo modernisaation alkuajoista, siirtomaapolitiikkaan ja kansallisvaltioiden luomisprosessiin liittyen. Kolonialismi ja nationalismi olivat monissa maissa taustatekijöitä maantieteen vahvistumiselle yliopistollisena oppiaineena (esim. Paasi 1990). Suunnittelutieteenä maantieteessä näkyy yhtäältä institutionaalisesti ylhäältä alaspäin katsova, taloudellisista prosesseista ja integraatioketystä ammentava funktionaalinen näkemys, toisaalta alhaalta ylöspäin rakentuva, historiallisia ja paikallisia luonto- ja kulttuurisuhteita korostava territoriaalinen lähestymistapa.

Yhteiskuntakehityksen aluepoliittisista tai aluerakennetta koskevista teorioista

Yhteiskunnallista modernisaatiota on pyritty mallintamaan ja yksi tunnetuimmista esityksistä on Walter Rostowin (1960) taloudellisen kasvun viisivaiheinen malli *The Stages of Economic Growth*. Siinä hän kuvasi kansakuntien siirtymistä traditionaaliseen yhteiskunnasta moderniin massatuotantoon ja kulutusyhteiskuntaan. Sen mukaan kaikki maat käyvät läpi samat vaiheet, Britannia oli esikuvamaana. Toinen perusta tuon ajan suunnitteluajatteluun löytyi amerikkalaiselta psykologilta Abraham Maslowilta (1943), joka oli rakentanut teorian sa ihmisen motivaatiosta ja tarpeista. Siinä esitetty tarpeiden hierarkkinen järjestelmä sopi hyvin Rostowin vaiheiden jatkoksi perustelemään yleistä kulutustason nousua.

Suunnittelumaantieteen opetuksessa 1970-luvulla Rostowin mallin yhteydessä käsiteltiin myös mallin herättämää kritiikkiä, erityisesti saksalaisen, Amerikkaan muuttaneen Andre Gunde Frankin (1929–2005) sekä brasilialaisen kasvatustieteilijän Paolo Freiren (1921–1997) ajatuksia. Frankin (1975) modernisaatioteorioiden kritiikki perustui metropoli-satelliitti -malliin, jonka mukaan kehitysmaista tulee riippuvaisia kansainvälisestä työnjaosta suhteessa muihin kuin niihin tuotteisiin, jotka muodostavat niiden kilpailuedun kuten vaikkapa banaanit, maapähkinät tai sokeriruoko. Riippuvuusteorian laajemmat versiot on esitetty Fernand Braudellin historiakäsityksessä (1980) ja Immanuel Wallersteinin maailmanjärjestelmäteoriassa (1984).

Paolo Freire (1972) on tunnettu kirjoituksistaan kasvatuksen ja yhteiskunnallisen muutoksen välisestä yhteydestä sekä tiedon ja vallan suhteesta (Hannula 2000). Freire puhui ”hiljaisuuden kulttuurista”, johon osa ihmisistä jää ilman mahdollisuutta toimia ja vaikuttaa yhteiskunnallisesti. Kasvatus voi antaa hiljaisuudelle käsitteistön, kielen ja luoda sitä kautta uutta tietoisuutta. Vapautuksen on kuitenkin lähdeittävä sorretuista itsestään, koska

he tuntevat parhaiten yhteiskunnan vaikutukset ja voivat toimia molempien, sekä sortajien että sorrettujen, ihmisyymyden vapauttajina. Yhteiskunnalliset ongelmat voivat antaa motiivin oppimiselle ja niitä voidaan yrittää ratkaista oppimisen keinoin.

Torsten Hägerstrandin (1916–2004) kehittämän aikatilamaantieteen diffuusiomallin avulla opiskeltiin erilaisten ilmiöiden maanpinnalle leviämistä ja tulevan kehityksen ennakoimista. Hägerstrand (1975, 1985) tarkasteli kuinka asutus, muuttoliike ja innovaatiot kehittyvät ajan myötä tilassa. Mallin mukaan innovaatioiden leviämisen (diffuusio) etenee kontaktien kautta, jotka riippuvat etäisyydestä. Aikatilamaantiede on osoittautunut tärkeäksi oivallukseksi yhteiskuntakehityksen ymmärtämisessä. Ihmiset ovat olemassa ajassa ja tilassa – yhteiskunnat organisoituvat suhteessa aikatilaan. Tämä organisoituminen näyttäytyy modernissa yhteiskunnassa erilaisena traditionaaliseen verrattuna ja paljastaa jotain olennaista nykyaikaisen sivilisaation ja yhteiskuntaelämän luonteesta – ja jatkuvasti muuntuvista kehityspiirteistä (ks. myös Julkunen 1985; Paasi 1989: 298–299).

Soveltavan maantieteen kehityksestä Suomessa

Suomessa opettajien koulutus oli määrittänyt suhdetta valtioon maantieteen institutionalisoitumisen alusta lähtien, mutta modernisaation edetessä valtion aluepolitiikkaan liittyvä aluetutkimus tuli uudella tavalla ajankohtaiseksi viimeistään ensimmäisen aluekehityslain myötä vuodesta 1966 lähtien (Sippola 2010). Myös seutusuunnittelu vakiintui 1960-luvulla ja sai lainsäädännölliset puitteet. Aluekehityksen tutkimus oli merkittävässä asemassa ja käsitteen *alueellinen kehittyneisyys* sekä *keskus- ja vaikutusalue* tulivat aluepolitiikan työkaluiksi. Niiden kehittämisessä maantieteellä oli iso rooli (Moisio 2012).

Teollistavan aluepolitiikan alkuvaiheissa keskusteltiin paljon kasvukeskuspolitiikasta (esim. Hautamäki 1969a; Sippola 2010; Moisio 2012; Honkanen 2016). Kasvukeskusten teoriaperusta oli kehitetty jo 1950-luvulla (Perroux 1955; Myrdal 1957; Hirschman 1958). Saksalaisen sijaintiteoreettisen koulukunnan nimekkäiden tutkijoiden työt muodostivat myös tärkeän perustan tutkimukselle (Weber 1909; von Thünen 1910; Christaller 1933; Lösch 1940). Ajatuksena oli tunnistaa teollistumisen edellytyksiä ja tukea keskuksia, joiden kautta kasvu leviäisi myös ympäristöönsä. Valtion rooli markkinavoimien ohjauksessa näkyi pyrkimyksenä yhdistää taloudellinen tehokkuus ja alueellisten kehittyneisyyserojen tasoittaminen.

Teollistumisen ja kaupungistumisen voimistuminen korosti kuitenkin alueellista epätasapainoa ja muodostui haasteeksi puoluepolitiikassa, varsinkin

maalaisliitto/keskusta ja sosialidemokraatit -akselilla (esim. Riihinen 1965, 1973; Sippola 2010; Moisio 2012: 97–108). Suuret ikäluokat tulivat 1960-luvulla aikuisiksi eikä koneellistuvalla maaseudulla enää riittänyt työtä kaikille. Niinpä maalta lähdettiin työn perään sinne, missä sitä oli tarjolla. Suomessa koettiin ”suuri muutto”, jossa voimakkaimmat muutovirrat kulkivat maaseudulta kaupunkiin, Itä- ja Pohjois-Suomesta Helsingin seudulle, Turkuun ja Tampereelle, myös Ruotsin suuriin kaupunkiin. Tämä johti lähiörakentamiseen, josta tuli itseään vahvistava, tuotantoa ja kulutusta yhdistävä prosessi, joka on toiminut laajan modernisaation edellytyksenä ja tuloksena (Hankonen 1994).

Suomessa soveltavan maantieteen kannalta varsinaisiksi läpimurtoiksi osoittautuivat saksalaiseen sijaintiteoreettiseen koulukuntaan perustunut Mauri Palomäen (1963) väitöskirja ja sen Suomen keskusta- ja vaikutusaluejärjestelmää käsittelevä, Liiketalouden tutkimuslaitoksessa toteutettu sovellus (Palomäki ym. 1967), jossa Mauno Kosonen, suunnittelumaantieteen tuleva professori, oli mukana. Työt levisivät nopeasti erityisesti seutusuunnittelijoiden käyttöön ja maakuntien tai seutujen aluerakenteelliset tarkastelut perustuivat näissä esitettyihin menetelmiin.

Suunnittelumaantieteen linjan ensimmäinen johtaja, silloin apulaisprofessori Lauri Hautamäki (1969) laati Seppo Siirilän ja Reijo Ylösen kanssa Valtioneuvostonkanslian toimeksiannosta tutkimusraportin kasvukeskuspolitiikan perusteiksi Suomessa. Myös kehitysaluevyyhykkeiden rajaukset tarkistettiin Hautamäen (1969b) tutkimuksen perusteella. Monissa 1970-luvun opinnäytetöissä yhdisteltiinkin keskus- ja vaikutusalue tutkimusta aluekehitykseen ja -politiikkaan (Ferin 1982).

Lauri Hautamäen (1979, 1989) Kylätutkimus 76 tarjoaa vahvan esimerkin toisenlaisesta otteesta soveltavassa maantieteessä. Monivuotinen hanke on käynnistänyt monenlaisia kylä- ja kaupunginosatasoista yhdyskuntatutkimusta sekä uudistanut kansalaisten osallistumisen ja osallisuuden problematiikan alueellisia ulottuvuuksia. Kylätutkimus 76 on toiminut perustana laajalle levinneelle kylätoiminnalle koko maassa ja useissa Hautamäen kirjoituksissa (esim. 1979) näkyy vahva aikalaisdiagnoosi. Hautamäki näki kylätoiminnan kansalaisliikkeenä maaseudun autioitumista vastaan ja siitä kehittyi maaseudun kehittämisen ideologia, minkä puolesta organisoiduttiin laajasti (Hyyryläinen 1994).

Alue- ja yhdyskuntasuunnitteluun liittyviä lähestymistapoja

Alue- tai rakennepoliittisen lähestymistavan rinnalla maantieteessä oltiin kiinnostuneita kansainvälisen modernismin urbaanista sisällöstä ja kaupun-

kielämän sykkettä korostavasta kulttuurista (esim. Andersson 1983; Schulman 1990; Jauhiainen 1995). Modernismi sisälsi funktionalistisen kaupunkisuunnittelun, jonka myöhäisempää vaihetta voi pitää hyvinvointiyhteiskunnan rakentamiseen liittyvänä reformiliikkeenä (Vuorela 1982). Tähän kehitykseen oli vaikuttanut Ebenezer Howardin (1850–1928) idea ja malli puutarhakaupungista (1898/1965). Taustalla oli kaupunkien työväestön ahdinko sekä kaupunkien kurjuutta ja kasvua kontrolloimaan pyrkivä, moderneille valtioille kehittyvä hallinnollinen ja juridinen järjestys (esim. Weber 1922/1999: 200–215).

Teollistumisen ja kaupungistumisen jatkuessa, väestön liikkuvuuden kasvun myötä suuret kaupungit laajenivat seudullisiksi 1900-luvun alusta lähtien (esim. Hall 1989). Puutarhakaupungin pohjalta oli kehittynyt idea satelliittikaupungeista, joka vahvistui paradigmaksi kaupunkien ”orgaanisesta desentralisaatiosta” (Suomessa Saarinen 1943; Meurman 1947). Toinen yhdyskuntasuunnittelun vahva perusta liittyy funktionalismiin, jossa ideana on, että suunnittelussa muoto seuraa tarkoitusta (esim. Heinonen 1986). Sitä on sovellettu sekä arkkitehtuurissa ja yhdyskuntarakentamisessa että esine- ja huonekalumuotoilussa. Kaupunkien tilajäsentelyyn alkoi vaikuttaa kansainvälisen modernin arkkitehtuurin järjestön CIAM:n kongressin (Congrès Internationaux d’Architecture Moderne) Ateenan julistus vuodelta 1933, niin sanottu Ateenan kartta (Schildt 1985: 90–102). Alvar Aalto oli mukana tuossa kokouksessa, jossa kaupungin keskeisiksi funktioiksi nähtiin asuminen, työ, liikenne ja vapaa-aika. Nämä piti järjestää uudelleen – yleensä erotamalla ne toisistaan. Uuden arkkitehtuurin tunnuslauseena oli ”valo, ilmaa, vihreyttä” (Le Corbusier 1923). Funktionaalinen suunnittelu soveltuivat myös massatuotantoon, joka näkyy mm. asumalähiöissä ja voidaan sanoa, että puutarhakaupunkiaate ja funktionalistinen hajakeskitysperiaate sekoittuvat lähiöperiaatteessa (Salokorpi 1990; Hurme 1991; Hankonen 1994; Stjernberg 2015).

Puutarhakaupungin idean ja funktionalismin rinnalla alue tutkimuksen ja -suunnittelun opetus sisältöön Helsingissä vaikutti Patrick Geddesin (1854–1932) kaupunki- ja alueteoria, joka kuuluu modernin seutus suunnittelun alkulähteisiin. Geddesin (1915) ideat ovat osoittaneet kantavuutensa myös nykypäivän alue- ja yhdyskuntatutkimuksessa. Suunnittelumaantieteessä hyödynnettiin erityisesti ideaa kaupunkiseudusta luonnon, asumisen ja työn muodostamana kokonaisuutena. Geddes käytti termiä *conurbation*, jolla hän viittasi suuren kaupungin ja sitä ympäröivien pienempien kaupunkien tai yhdyskuntien muodostamaan kokonaisuuteen. Hän kehittäeli kokonaisvaltaista teori-

aa biopoliksesta, joka ennakoii ekologista ajattelua kaupunkisuunnittelussa. Ilmari Hustichin (esim. 1979, 1980) ajatuksissa ekologismista maantieteessä on paljon yhtymäkohtia Geddesiin. Suunnittelumaantieteessä väitellyt Ari Lehtinen (1991) on jatkanut tätä suuntausta.

Yhdyskuntakehitystä tilallisen järjestyksen kannalta katsovien ajatusmallien kehittyminen ja modernin projektin kriittinen tarkastelu vahvistuivat jo 1960-luvulta lähtien (esim. Jacobs 1962; Alexander 1965). Valtaväylää olivat kuitenkin tuon ajan muotitieteet systeemitheoria ja kybernetiikka, jotka vaikuttivat voimakkaasti suunnitteluajatteluun – suunnittelua kehitettiin ennen muuta menettelytapana, tehokkuuteen pyrkivänä prosessina, jonka ohjelmointi nähtiin keskeisenä (esim. McLoughlin 1969; Chadwick 1971; Faludi 1973).

Yhteistyö helsinkiläisen suunnittelumaantieteen kanssa samaan aikaan teknilliseen korkeakouluun (Aalto-yliopiston edeltäjä) perustetun yhdyskuntasuunnittelun jatkokoulutuskeskuksen (YJK) kanssa auttoi Suomen aluesuunnittelun järjestelmän opetusta kattamaan maankäytön suunnittelun lisäksi aluepolitiikan ja taloussuunnittelun. Suunnittelun menetelmäopetuksessa näkyivät sekä tiukan analyttinen, algoritmeihin pyrkivä ongelmanratkaisu (esim. Abercrombie 1959) että väljempi, palasittain etenevä, inkrementalistiseen politiikkaan perustuva suunnitteluote (Lindblom 1959, 1965). Näitä täydensi suunnittelun ymmärtäminen jatkuvana ja oppivana, iteratiivisena prosessina (esim. Etzioni 1967). Samoihin aikoihin kehittyi myös ”advokaattimalli”, joka tähtäsi marginalisoitujen ryhmien asioiden ajamiseen vaihtoehtosuunnittelmien avulla (Davidoff 1965; ks. myös Bäcklund & Mäntysalo 2010).

Helsinkiläisen suunnittelumaantieteen teoria-perustaa kehittänyt Pentti Viitala (1986) hahmotti alue- ja yhdyskuntasuunnittelun kyberneettisenä ohjaus- ja valvontajärjestelmänä, jossa kontrolloidaan ympäristön muutoksia takaisinkytkennän avulla. Suunnittelussa ympäristöstä saatua palaute-tietoa hyödynnetään muutoksista oppien. Aluejärjestelmän hallinnan ideaalimallina ajateltiin perustuvan monitasoiseen itsesääntelyyn. Suunnittelun yleiseksi tavoitteeksi nähtiin järjestelmän kehittäminen mahdollisimman tehokkaaksi suhteessa sen omiin päämääriin. Ajateltiin, että ohjausjärjestelmä toimii tehokkaimmin silloin, kun se kykenee opettamaan itselleen järjestelmän eri tasoilla optimaalisen, oikeudenmukaisen käyttäytymismallin.

Brian McLoughlinin (1969), George Chadvickin (1971) ja Andreas Faludin (1973; ks. myös Mäntysalo 2013) ajatuksia hyödynnettiin paljon opetuksessa. Myöhemmin Viitala (2006) näki yhteiskunnallisen ohjauksen dialektisena kehityksenä suun-

nitelmatalouden ja markkinatalouden keskenään jännitteisten voimien välillä. Synteesiksi kehkeytyi kestävä kehityksen suunnittelu, joka sisältää strategisen johtamisen ja vuorovaikutteisen suunnittelun.

Alue- ja yhdyskuntasuunnittelu oli suunnittelu-maantieteen syntyaikoina jo Suomessakin oma monitieteinen, pääasiassa arkkitehtien ja insinöörien hallitsema professio (esim. Schulman 2000; Puustinen 2006). Alan itseymmärryksessä korostuivat kaupunkien kasvun fyysiset puitteet, kaupunkirakennustaide ja rakentamisen säätely, ei niinkään yhteiskuntakehityksen sosiaalinen konteksti. Rakentamisen tehokkuutta ja sisältöä sekä yksityisen ja julkisen tilan suhdetta maankäytössä kuitenkin säädeltiin lainsäädännöllä, maapolitiikalla, kaavoituksella ja rakennusjärjestyksellä.

Modernin projekti haastettuna

Viimeistään 1980-luvulle tultaessa modernille ajalle tunnusomainen edistysusko ja optimismi olivat haalistumassa ja alettiin puhua jälkimodernista ajasta. Modernin projekti tuli vähitellen paremmin itses-tään tietoiseksi, herkemmäksi eettisiin näkökulmiin ja kääntyi ”offensiivisesta defensiiviseksi” (Rahkonen 1990). Usko suurten julkisten instituutioiden kykyyn antaa sitovia moraalisia ohjeita kansalaisil-leen hiipui, havahduttiin moderneitin itsensä tuot-tamaan epävarmuuteen ja siihen, että pitäisi oppia elämään sen kanssa ja vaihtaa suuret kehityskerto-mukset aktiivisiin, reaalikehitystä reflektoiiviin oh-jelmiin (Beck ym. 1995; Bauman 2002).

Tällainen kehitys heijastui myös aluemaantieteel-liseen tutkimukseen, joka uudistui 1980-luvulla. Alettiin korostaa historiallisten ja yhteiskuntateo-reettisten tai humanististen lähestymistapojen merki-tystä alueellisen ”järjestelmän” monitasoisuuden ja dynamiikan ymmärtämisessä (Harvey 1973; Olsson 1980; Soja 1980; Castells 1983; Massey 1984; Vartiainen 1984). Aluenäkökulma paikallisyhteisöjen poliittisuudessa ja hallinnassa tuli suosituksi myös sosiaalitieteissä (Giddens 1985; Paasi 1989). Alueet nähtiin paitsi vallankäytön välineinä myös ihmisten identifioutumisen alustoina (Paasi 1986, 1991b). Aja-teltiin, että yhteiskunnalliset rakenteet toteutuvat ja uusiutuvat ajassa ja paikassa, yksilöiden ja yhteisö-jen konkreettisissa käytännöissä (Karjalainen 1986).

Yhteiskuntamaantiede haastaa suunnittelumaantieteen

Kansainvälisesti suuntautunut, nopeasti kehittynyt yhteiskuntamaantiede haastoi perinteisen kulttuuri-maantieteen ja samalla helsinkiläisen suunnittelu-maantieteen. Kansainvälistä debattia käytiin varsin-

kin kaupunkitutkimuksen piirissä ja kritiikin keskeisenä kohteena oli 1900-luvun alkupuolelta lähtien paradigmaksi muodostunut Chicagon sosiologisen koulukunnan lähestymistapa. Koulukunnan ohjelmassa näyttäytyivät sekä ekologiset että inhimilliset ja psyykkiset ulottuvuudet kaupunkielämässä – Darwinin (1859) ja Simmelin (1903) hengessä (Park ym. 1925/1970; Mäenpää 2013). Kritiikin mukaan yhteiskunnan peruselementtejä kannattaa pikemmin etsiä uudemmasta sosiologiasta ja taloudesta – ihmisten arkiympäristöstä, kollektiivisesta kulutuksesta, luokkarakenteesta, investoinneista, pääomien kasautumisesta (esim. Lefebvre 1970, 1974; Harvey 1973; Castells 1983; Vartiainen 1984; Haila 1988; Paasi 1991b; ks. myös Rajanti 2013).

Debatin myötä Suomessakin soveltavan maantieteen 1960- ja 70-lukujen pääteemat – aluepolitiikka ja aluetalous, keskus- ja vaikutusalue tutkimus sekä käyttäjä- ja käytäntölähtöinen kehittäminen – alettiin nähdä uudessa valossa. Kritiikin kohteina olivat maantieteen ydinkäsitteet alue, alueellisuus, alueellinen metodi ja näihin liittyvä, abstraktiksi koettu karttamallinnus. Suunnittelumaantieteessä, joka institutionaalisesti oli luonnontieteiden yhteydessä, todellisuuden määrittämisessä olivat painotuneet maisema ja topografinen maastokartta, joka kritiikin mukaan johti ”sosiaalisen” liian suppeaan ymmärrykseen. Maantieteen matriisia, jossa holistiseksi ymmärretty todellisuus jäsennetään toisaalta yleismaantieteen lohkojen mukaan ilmiöittäin ja sen pohjalta alueittain, pidettiin naiivina lähtökohdana tutkimukselle (Vartiainen 1984: 275–276).

Kansainvälisessä kehityksessä maantiede ja sosiologia lähenyivät 1980-luvulla ja saivat vaikutteita toisiltaan – spatiaalinen ja sosiaalinen pyrittiin näkemään kolikon eri puolina. Maantieteessä ”sosiaalisen” löytäminen uudestaan näkyi niin, että ”alueen” problematisoinnista tuli suosittua ja aluemaantiedettä, joka oli pitkään ollut ainutkertaisiksi koettujen alueiden kuvailua, pyrittiin uudistamaan (esim. Soja 1980; Gilbert 1988: 222). Sosiologian puolella kiinnostuttiin myös alueesta ja paikasta – yhteiskunnallista kehitystä ei pidä irrottaa ympäristöstä, jossa se tapahtuu (esim. Giddens 1985). Brittiläisen maantieteilijän Doreen Massey'n teos *Spatial Divisions of Labour* (1984) yhteiskunnallisen kehityksen ja alueiden muutoksen välisestä yhteydestä, erityisesti teollisen murroksen ja paikallisyhteisöjen näkökulmasta, kiinnosti myös suomalaisia maantieteilijöitä (esim. Andersson 1989; Rannikko 1989). Kansainvälisessä keskustelussa yhteiskuntatieteellisestä aluetutkimuksesta lokaliteetit ja restruktuuraatiotutkimus liittyivät vahvasti toisiinsa. Paikallisuuksiin perehtyminen toimi laboratoriona sosiaalisen todellisuuden eri ulottuvuuksien uudelleen rakentumisesta siirryttäessä jälkioderniin aikaan (Warde 1988;

Paasi 1989; ks. myös Pehkonen 2009). Suomessa suurten kaupunkien seutuistuminen oli edennyt ja 1960-luvulta lähtien kehitelty hierarkkinen keskus- ja vaikutusalue malli alkoi korvautua keskusverkoajattelulla (esim. Vartiainen 1991a, 1991b, 2016; Schulman & Verwijnen 1992).

Uusia toimintamalleja alueelliseen kehittämiseen

1980-luvun lopulla ja 1990-luvun alkupuolella Suomessa nähtiin useita yllättäviä muutoksia jo vakiintuneiksi kuvitelluissa taloudellispoliittisissa ja akateemisissa asetelmissa (esim. Schulman 1990: 1–3; Julkunen 2001; Paasi 2005; Vilkkonen 2005: 44; Heiskala & Luhtakallio 2006). Käsitteet menneestä ja suhtautuminen tulevaisuuteen tuntuivat muuttuvan radikaalisti (esim. Fukuyama 1992, 2018). Muutokset vaikuttivat Suomen kansainväliseen asemaan ja integraatioon Euroopassa. Neuvostoliiton romahdus 1991, taloudellinen lama ja liittyminen Euroopan taloudellispoliittiseen unioniin 1.1.1995 toivat uusia ajattelutapoja hyvinvointiyhteiskunnasta ja toimintamalleja sen alueellisesta kehittämisestä (esim. Schulman ym. 1994; Julkunen 2001; Hyyryläinen & Uusitalo 2007; Jakola & Prokkola 2021).

1990-luvun alun teollisuuden rakennemuutokseen ja idänkaupan päättymiseen liittynyt talouslama näkyi vieläkin Suomessa, erityisesti työttömyyslanteessa alueellisesta näkökulmasta (Kortteinen & Vaattovaara 2015). Laman jälkeen ehkä keskeisin uusi ajattelutapa liittyi kilpailukyvyyn ja joustavuuden korostamiseen (esim. Brenner 2003: 301; Heiskala & Luhtakallio 2006; Ahlqvist 2008: 25–26). Innovaatioajattelun ja kansainvälisen kilpailukyvyen edistämisestä tuli mantran kaltaisia tavoitelauseita, aluepoliittinen lainsäädäntö uudistui, maakuntien asema aluepolitiikassa vahvistui ja Euroopan unionin rakennerahastojärjestelmä tuli Suomeen.

Tämä kehitys näkyi myös yliopistoissa, joiden edustajista tuli kumppaneita paikallisiin ja kansallisiin aluekehityshankkeisiin (esim. Moisio 2018: 116–152). Samalla yliopistoihin tunkeutui yritysmaailmasta tuttu tulostulostuajattelu. Se alkoi vaikuttaa myös tieteen sisällölliseen suuntautumiseen, arviointiin ja resurssijakoon. Tuli vaikutelma, että tieteen kriteerit alkoivat määräytyä enemmän tieteellisen toiminnan ulkopuolelta (esim. Paasi 1991b). Kriittisyyteen kasvaneet tutkijat havaitsivat konkreettisesti, että yliopistoissakin eletään uutta aikaa poliittisten ja yhteiskunnallisten voimien keskellä.

Suunnittelumaantieteen kannalta ehkä merkittävin tapahtuma oli yhdistyksen ja lehden nimien vaihtuminen vuonna 1991. Suunnittelumaantieteen yhdistyksestä tuli Alue- ja Ympäristötutkimuksen seura (AYS) ja *Aluesuunnittelu*-lehden nimeksi tuli *Alue ja Ympäristö* (esim. Wingström 2020). Kysessä oli

muutakin kuin kosmeettinen nimien vaihdos. Yhteiskuntaantieteilinen tutkimus oli alkanut laajentua välittömästi tilallisesta suunnittelu- ja kehittämis-toiminnasta ja suuntautua enemmän yhteiskunnan tilallisten ilmiöiden käsitteellistämiseen (Häkli 2001; Moisio 2011). Uusi lehti oli hengeltään monitieteinen ja tarkoitettu ”väylänä tutkimuksille, joissa on irtauduttu poliittisen järjestelmän tukemisesta ja suuntauduttu tilallisten ilmiöiden ja valtasuhteiden näkyväksi tekemiseen” (Vuolteenaho & Kallio 2011).

Helsingissä suunnittelumaantieteen opiskelijat reagoivat muutokseen perustamalla Suomen suunnittelumaantieteilijöiden liiton, SUM ry:n vuonna 2000. Kun oppiainestatus myöhemmin katosi, nimi vaihtui muotoon Suomen suunnittelevien maantieteilijöiden liitto SUM ry. Perustaminen liittyi aluesuunnittelijoiden huoliin ja tarpeisiin työmarkkinoilla – halusta madaltaa maantieteilijöiden tai aluetieteilijöiden kynnystä meritoitua ja päästä esimerkiksi kaavanlaatijoiden rekisteriin, lähemmäs muiden kaavoittajien, kuten insinöörien ja arkkitehtien oikeuksia. Aluekehittämisen, suunnittelun ja kaavoituksen parissa työskentelevien maantieteilijöiden edunvalvonnan lisäksi SUM ry:n tehtäviin kuuluu myös työelämään valmentavan koulutuksen kehittäminen (Onnela 2009).

Käytännössä 1990-luvulla tapahtui sekä paradigman että sukupolven vaihdos, mikä näkyi esimerkiksi suunnittelumaantieteen väitöskirjoissa (Schulman 1990; Lehtinen 1991; Kytö 1998; Hakanen 1999; Koskela 1999). Tuukka Haarnin, Marko Karvisen, Hille Koskelan ja Sirpa Tanin (1997) toimittama kirja *Tila, paikka ja maisema. Tutkimusretkiä uuteen maantieteeseen* on vahva kirjallinen esimerkki uuden paradigman ja sukupolven ajattelutavasta. Samoin Hille Koskelan (1999) väitöskirja avasi aivan uusia näkymiä soveltavaan maantieteeseen. Aiheena oli väkivallan pelko ja kaupunkitilan valvonta, esimerkkejä eri kulttuureista, eri puolilta maailmaa. Turvallisuuden kaipuu määrittää monella tavalla ihmisten elämää – kaupunkitilan kokemista, kaupungilla liikkumista, lasten kasvatusta, asumista, työilmapiiriä, vapaa-ajan viettoa, seksiä, syömistä. Suomen Akatemia myönsi Hille Koskelalle palkinnon tieteellisestä rohkeudesta vuonna 2008.

Kaupunkitutkimus vahvistui Helsingin metropolialueella

Vuosituhanne vaihteen Helsingissä suunnittelumaantieteen kognitiivinen sisältö oli uudistumassa kaupunkitutkimuksen suuntaan ja sitä varten tuli lisää resursseja. Oli tiedossa, että opetusministeriössä valmisteltiin uusia avauksia juhlistamaan vuosituhanne vaihtumista ja Helsingin kaupungin statusta Euroopan kulttuurikaupunkina. Idea kaupunkitutkimuksen vahvistamisesta professoreilla Helsingin yli-

opiston, teknillisen korkeakoulun, valtion ja pääkaupunkiseudun suurten kaupunkien yhteistyönä lähti kehittämään suotuisasti Millennium-aloitteena ja siitä konkretisoitui kaupunkitutkimuksen yhteistyöhanke. Hankkeeseen tuli seitsemän tahoa: opetusministeriö, kaksi yliopistoa ja neljä kaupunkia (Helsinki, Espoo, Vantaa ja Lahti). Suunnittelumaantieteen professori, Helsingin yliopiston dekaani, myöhemmin vararehtori Mauno Kosonen toimi hankkeen moottorina Helsingin kaupungin tietokeskuksen johtajan Eero Holstilan kanssa, ja Kososesta tuli koordinaattoriyhmän pitkäaikainen puheenjohtaja.

Kaupunkien seutuistumiseen kuului, että seudun kaupungit, yliopistot ja yrityssektori perustivat yhdessä erilaisia välittäviä rakenteita, esimerkiksi yritysautomatoja, tiedepuistoja ja kehitysalustoja. Helsingin seudulla Millennium-aloitteen taustalla vaikutti Culminatium Innovation Oy, Uudenmaan liiton, Helsingin, Espoon ja Vantaan kaupunkien sekä Uudenmaan yliopistojen, korkeakoulujen, tutkimuslaitosten ja elinkeinoelämän omistama kehitysyhtiö, jonka hallituksessa Kosonen ja Holstila toimivat. Culminatium vastasi Uudenmaan osaimiskeskusohjelman toteuttamisesta sekä Helsingin metropolialueen yhteisten innovaatio- ja kilpailukykystrategioiden valmistelusta.

Millennium-aloitteen mukaiset kaupunkitutkimuksen professuurit täyttyivät vähitellen ja enimmillään niitä oli yhdeksän, joista kaksi sijoittui silloiselle maantieteen laitokselle. Yhteistyön tavoitteeksi määriteltiin Helsingin metropolialueen kehittämistä tukevan kaupunkitutkimuksen vakiinnuttaminen yliopistollisena tutkimus- ja koulutus-alana ja Helsingin metropolialueen ja sen kaupunkien innovaatiojärjestelmän vahvistaminen.

Uuden yliopistolain (2010) myötä paikalliset sidokset yliopistojen ja kaupunkien välillä monipuolistuivat ja samalla toimintakulttuuri muuttui. Nykyään yliopistot sijoittuvat monin tavoin myös paikallisiin verkostoihin ja sijaintikaupunkinsa kilpailukyky- tai elinvoimapolitiikan osaksi. Yliopistoille onkin tullut lisää paineita ottaa paikallisen toimintaympäristönsä erityispiirteitä huomioon opetus- ja tutkimustoiminnassaan. Soveltavan tieteen mahdollisuudet, mutta samalla ulkoiset ehdot ovat voimistuneet, sillä yliopistojen odotetaan olevan entistä joustavampia ja helpommin lähestyttäviä kumppaneita julkishallinnolle, yhteisöille ja yrityksille.

Aika, paikka ja politiikka jälkimodernina aikana

Teema ”suunnittelu maantieteessä” näyttää käsitteiden *yhteiskunta, kulttuuri, luontoympäristö, yhteinen hyvä* valossa kovin erilaiselta uudelle vuo-

situhannelle tultaessa verrattuna suunnittelu-maantieteen alkuaikoihin. Kuitenkin kokonaisuuksien ja erilaisten riippuvuussuhteiden hahmottaminen on edelleen tärkeää suunniteltaessa – sen aiheuttavat liikkuvuuden, vuorovaikutuksen ja informaation kasvu, jatkuva teknologinen kehitys, globalisaation eteneminen, luonnonvara- ja ympäristökysymysten kriisiytyminen. Maantiede tarjoaa mahdollisuuden yhdistää luonnontieteille ominaista todellisuuden mallintamista ja pyrkimystä tiedon varmuuteen ihmistieteiden tavoitteeseen valaista kulttuurisia merkityksiä, arvoja ja yhteiskunnallisen oikeudenmukaisuuden ikuisia kysymyksiä.

Suunnittelun kaksi rationaliteettia

Tiedeyhteisössä tämä dualistinen asetelma on tuotu esiin monta kertaa. Esimerkiksi sopii englantilaisen fyysikon ja kirjailijan Charles Percy Snown aikaan suurta huomiota saanut poleeminen kirjoitus *The two cultures* vuodelta 1959, jonka pohjalta Suomessakin on käyty vilkasta keskustelua vielä vuosituhannen vaihteessakin (esim. Enqvist 1995; Niiniluoto 2000). Snow kiinnitti huomiota luonnontieteilijöiden ja humanistien väliseen kommunikaatioon ja väitti, että näiden tieteiden keskinäisen ymmärryksen ja kommunikaation puute vaaransi koko länsimaisen kulttuurin. Snow moitti ennen kaikkea humanisteja, mutta myös luonnontieteilijöiden kapea näkemys kulttuurista ja yhteiskunta-kehityksestä sai osansa.

Suunnitteluun liittyen John Forester (1989, 1993) on tuonut tärkeän näkökohdan tähän problematiikkaan. Alueen tai yhdyskunnan todellisuus ja käsitykset tulevaisuudesta näyttäytyvät monimutkaisina ja sumeina. Kompleksisuus ja monet ilkeät ongelmat (*wicked problems*, esim. Rittel & Webber 1973; Lundström 2015) vaikeuttavat sekä suunnittelun tiedollisen perustan rakentamista että tavoitteiden asetelua. Foresterin (1993; ks. myös Sotarauta 1996; Bäcklund & Mäntysalo 2010) jäsentely suunnittelusta kahtena, tietoperustaltaan erilaisena ulottuvuutena valaisee näitä ongelmia. Hänen mukaansa suunnittelussa kohdataan yhtäältä tarvittavan tiedon puutteeseen tai luotettavuuteen liittyvää epävarmuutta (*uncertainty*) ja toisaalta suunnitteluratkaisujen legitimitettiin liittyvää poliittista epäselvyyttä (*ambiguity*).

Epäselvyyden hallintaan tähtäävä strateginen suunnitteluajattelu on saanut vaikutteita peliteoriasta (esim. Carse 1986; Mäntysalo 2000: 64–69). Suunnittelu voidaan ajatella pelinä, jossa pelaajien kannalta ratkaiseva ero on sillä, onko kyseessä ainutkertainen peli, vai päättymätön sarja pelejä – ovatko pelaajat tietoisia siitä, että samoja pelaajia kohdataan myös myöhemmissä peleissä. Silloin

vastapelaajien harhauttaminen ei kannata, sillä myöhemmissä peleissä se voisi kostautua. Kestäväksi strategiaksi muodostuukin pelaajien keskinäisen luottamuksen rakentaminen. Päättymättömien pelien logiikan omaksuminen merkitsee siirtymää yksittäisen toimijan rationaalisuudesta kollektiiviseen rationaalisuuteen. Aluepolitiikassa ja -suunnittelussa monet intressitahot, kuten kuntien tai kuntainliittojen viranhaltijat ja luottamushenkilöt, valtion viranomaistahot, suuret maanomistajat, keskeiset rakennuttajat ja yritykset, asukasjärjestöt ja aktiiviasukkaat ovat tällaisia pelaajia, jotka kohtaavat toisiaan yhä uudelleen.

Suunnittelussa ja päätöksenteossa osallistujien keskinäinen kunnioitus ja luottamus ovat tärkeitä silloinkin, kun heidän intressinsä eivät ole yhden-suuntaisia. Vastakkainasettelu voi muuntua ”agonistiseksi” (Mouffe 2000; Hillier 2002, 2003; Bäcklund & Mäntysalo 2010), jolloin eri osapuolet tunnistavat ja tavallaan hyväksyvät aidot intressiristiriidat. Vaikka konflikteja ei voida ratkaista konsensuspohjalta, on tärkeää pyrkiä kuitenkin sopimukseen menettelytavoista, miten erimielisyydet hoidetaan käytännössä. Agonismi viittaa avoimen väittelyn kulttuuriin, jossa annetaan arvo myös vastapuolelle näkemyksineen. Väittely voi olla vapauttavaa, jos ei tavoitella yhteistä arvopohjaa vaan kestävämpiä sisältöjä ja pelisääntöjä yhteiskunnallisille toimijuuksille. Tämä luo perustaa suunnittelun menettelytapojen kehittämiseen niin, että ristiriidoista huolimatta edellytykset toimijoiden halulle tuoda voimavarojaan käyttöön säilyvät myöhemmissäkin prosesseissa.

Agonistista teoriaa ja sitä edeltänyttä kommunikaatiivisen suunnittelun teoriaa on kehitelty jo pidempään Suomessakin (mm. Sotarauta 1996; Staffans 2004; Puustinen 2006; Bäcklund & Mäntysalo 2010: 342–343; cit. Mouffe 2000). Vesa Kanninen tarjoilee näistä väitöskirjassaan erinomaisia esimerkkejä ja kehittelymahdollisuuksia (Kanninen 2017). Käytännön sovelluksia ajatellen keskustelua kommunikaatiivisesta ja agonistisesta suunnittelusta täydentää maankäytön strategisen eheyttämisen käsite, joka sisältää Foresterin molemmat ulottuvuudet (esim. Mäntysalo ym. 2016: 107–113).

Arvojen ja intressien eroista huolimatta yhteinen asuin- tai toimintaympäristö on omiaan luomaan yhteyttä ja kollektiivista rationaalisuutta eri toimijoiden välille (esim. Häkli 1996, 2001). Ympäristön laadun tai mahdollisuuksien näkeminen on pitkälle subjektiivista, mutta vuorovaikutus ympäristön kanssa määrittää valintojamme. Laajapohjaisen rationaalisuuden kehkeytyminen on erityisen tärkeää kuntien maa- ja kaavoituspolitiikassa sekä maanhankinnassa (esim. Tuomisaari 2019). Käytännössä eheyttävä strateginen aluesuunnittelu (esim.

Puustinen ym. 2016) on ”oppimista tekemällä” ja merkitsee valintoja muutokseen tähtäävässä, vuorovaikutteisessa prosessissa – mitä halutaan, mitä on pakko tehdä, mihin on resursseja.

Kolmen maailman malli liittyen suunnittelun tieto- ja arvoperustaan

Käytännön aluesuunnittelussa tieto- ja arvoperustan epävarmuus ja epäselvyys tuntuvat kietoutuvan yhteen, mutta ovat silti eri paria, vaikka toimintaa ohjaaviin päätöksiin sisältyykin molempia. Tosi-asiaväitteistä ei kuitenkaan voi johtaa arvostelmia (Niiniluoto 2008: 75–76). Suunnittelussa kohdattava tietoperustan epävarmuuden tarkastelu ja poliittisuonteinen epäselvyyden arviointi edellyttävätkin erilaisia tieteenfilosofisia lähestymistapoja.

Filosofi Karl Popperin (1978, 1992: 180–193) kolmen maailman malli todellisuuden luonteesta valaisee asiaa. Popperin teoriaan sisältyy kolme toisiinsa liittyvää todellisuuden osaa: M1, M2 ja M3. Suunnittelun aiheita sekä mukana olevia toimijoita voi tarkastella näiden kolmen maailman ja niiden välisten suhteiden kautta. M1 on fyysikaalisten ja biologisten olioiden ja tapahtumien maailma. M2 on mentaalisten olioiden ja tapahtumien maailma, johon kuuluu ihminen ja häntä koskeva tietoisuus. Ihmisen kyky itsensä tarkkailemiseen ja tekojensa reflektointiin tuo vastuun huolehtia myös muusta olevaisesta (Jonas 1979; Uurtimo & Jaaksi 1997). M3 on ihmismielen ja -yhteisöjen tuotteiden maailma, johon kuuluvat tieteelliset teoriat ja käsitteet sekä kulttuuriset ja sosiaaliset instituutiot tai tuotteet kuten taideteokset, rakennettu ympäristö, suunnittelu ja sen tuotteet.

Näiden todellisuuksien keskinäiset suhteet ovat nähdäkseni suunnittelussa oleellisia. Popperin kolmen maailman malli tarjoaa vaihtoehdon kahtiajakoon henkiseen ja aineelliseen todellisuuteen. Tulkitsen Popperin maailmoita emergentin materialismin mukaisesti Niiniluodon (2008) tapaan. Mieltä ja tietoisuutta ei pyritä palauttamaan fyysisiksi tai fysiologisiksi ominaisuuksiksi, ei myöskään eliminoimaan kokonaan. Niiden tutkimus nähdään itsenäisenä fyysikaalisiin tieteisiin nähden. Ihmismieli ja kulttuuri ovat kehittyneet evoluution kautta aineellisista olioista ja voidaan sanoa, että kulttuuri on emergentisti rakentunut luonnon varaan.

M1 edustaa siis materiaalista todellisuutta, M2 ja M3 ovat tämän todellisuuden evolutionaarisia tuotteita eivätkä voisi olla olemassa ilman maailmaa M1. M2 ja M3 ovat kuitenkin jo saavuttaneet suhteellisen itsenäisen aseman ja vaikuttavat voimakkaasti takaisin maailmaan M1, jonka M3:een kuuluvan tietoperustan problematiikka edellyttää loogismatemaattista tarkkuutta ja pyrkimystä

epävarmuuksien voittamiseen. M2:ssa korostuu varsinkin politiikassa, päätöksenteossa ja taiteessa kohdattava epäselvyys. Panostukset M3:een ja takaisinkytkentä M2:een ovat luonteeltaan relationaalisia ja arvosidonnaisia.

Relationaalisuus liittyy tapoihin hahmottaa monimutkaisessa vuorovaikutuksessa koettavia asioita, joiden tarkempi käsitteellistäminen ja sanasto ovat vasta kehkeytyessä. Nähdäkseni juuri relationaalisuuden käsitteen operationalisointiyritykset suunnittelua varten (esim. Hajer 2003; Jessop ym. 2008; Paasi 2008, 2013; Kanninen 2017; Moisio 2018; Zimmerbauer & Paasi 2020) ovat tehneet Popperin kolmen maailman mallin erityisen ajankohtaiseksi. Suunnittelussa arvot ohjaavat toimintaa ja auttavat valintojen tekemisessä – ei niinkään vain säännön seuraaminen.

Maantieteen teoriaperustan kehittyessä ovat mukana kaikki yleisemmät tieteenfilosofiset suuntaukset. Näiden väliset erot ja jännitteet tulevat näkyviin erilaisina käsityksinä alueesta, tilasta, yhteiskuntakehityksestä. Tilannetta voi pyrkiä ehyttämään tunnistamalla erilaisten ajattelutapojen yhtymäkohtia Habermasin käsitykseen tiedon intresseistä (Habermas 1976) ja Popperin kolmen maailman malliin (Popper 1992). Sisällön lisäksi suunnitteluprosessin eri vaiheet on syytä ottaa huomioon, kun ajatellaan mitä annettavaa maantieteellä on suunnittelulle. Suunnittelu on jäsennettävissä päätöksenteon aikatahtäyksen pituuden ja tavoitteiden konkreettisuuden mukaan kolmeen kommunikatiivisesti erilaiseen kenttään (esim. Chadwick 1971; Schulman 1990; Sotarauta 1996).

Konkreettista toteuttamista edellyttävällä operatiivisella kentällä painottuu materialistisen maailman välineellinen tuntemus ja tekninen tiedonintressi. Habermasin mukaan (1976) tekninen tiedonintressi liittyy työhön. Siinä intressinä on saada ja kehittää tietoa materiaalsen todellisuuden (M1) manipuloimiseksi ja sillä on yhtymäkohtia erityisesti niin sanottuun positivistiseen tieteenfilosofiaan. Keskipitkän aikavälin strategisessa ja integroivassa suunnitteluohteessa korostuu toimijoiden yhteispeli ja praktinen tiedonintressi, joka liittyy ennen muuta kieleen ja maailmaan M2. Tiedon intressinä se välittää tietoa sukupolvilta toisille ja ymmärtää perinnettä liittyen erityisesti hermeneuttiseen tieteenfilosofiaan. Arvolatautunut, normatiivisen politiikan kenttä on luonteeltaan relationaalinen ja siinä ovat olennaisia panostukset maailmaan M3 sekä kytkennät M3:n ja M2:n välillä. Tässä korostuvat merkitykset ja arvot – emansipatorinen tiedonintressi, joka liittyy hallintaan ja valtaan sekä ihmisten vapauttamiseen perinteen ja yhteiskunnan kahleista. Se kuuluu itsereflektioon ja tietoisuuteen maailmoista M1, M2, M3, näiden keskinäisistä

suhteista, ja on tunnusomaista kriittisille yhteiskuntatieteille (Kannisto 2002).

M1 on nähty liiaksi vain resurssina, ikään kuin ihminen ei kuuluisi samaan kokonaisuuteen. Monet uskonnot ja uskomusjärjestelmät kristinuskosta lähtien ovat rakentuneet tukemaan ajatusmallia, joka edellyttää luonnon hyödyntämistä ja modernina aikana kehittyntä, kuluttamista suosivaa teollista tuotantotapaa, joka ei ole tunnistanut ihmisen yhteyttä luontoon – riippuvuutta ja vastuuta luonnosta. Luonto on syvästi yhteiskunnallinen kategoria (esim. Smith 1990; Paasi 1991a: 8), jota ”kulttuuristaa” ihmisen arvojärjestelmä ja erilaisten luonnonvarojen kysynnän jatkuva kasvu – kehitys, josta on tullut uhka koko kulttuurille.

Aluetutkimus ja -suunnittelu selittämisenä, ymmärtämisenä, vaikuttamisena

Maantieteellisessä aluetutkimuksessa ja -suunnittelussa lähdetään yleensä liikkeelle reaali maailman kokonaiskäsitteestä ja ”diagnoosista”, johon sisältyy todellisuuden tilallinen ja historiallinen hahmottaminen, myös käsitykset tiedosta ja tietämisen mahdollisuuksista. Käytännössä tämä tulee esille varsinkin siinä, kuinka käsitys alueesta tai tilasta rakentuu. Viidenkymmenen vuoden perspektiivi tuo tähän muutoksia ja käännekohtia, myös jännitteitä ja ristiriitaisuuksia, joita tarkastelen ensin yhteisen hyvän tai yleisen edun käsitteiden sisältömuutoksina (esim. Foucault 1980; Uusitalo 1990; Puustinen ym. 2017). Sen jälkeen luonnehdin lyhyesti, kuinka aluetutkimus ja -suunnittelu ovat mielestäni muuttuneet näinä vuosikymmeninä.

Viime sotien aikoihin arkkitehtien ammattikunta vahvisti asemaansa ”tilansäätelyprojekteissa” kansallisen edun nimissä (Nupponen 2000: 180). Modernisaation edellytykset ja luonto, luonnonvarat, maisema sekä vesistöjen valuma-alueet ja koskivoima olivat keskeisiä lähtökohtia. Tunnetuin tapaus lienee Alvar Aallon johdolla laadittu Kokemäenjo-kilaakson maankäyttöä koskenut aluesuunnitelma vuodelta 1942, jonka esikuvana oli Yhdysvalloissa 1930-luvulla tehty Tennessee Valley Authorityn suunnitelma. Se innosti seudulliseen suunnitteluun, joka eteni ensin vapaaehtoisena kuntainliittojen toimintana. Seutukaavoituksen organisoituminen myös julkishallinnon toiminnaksi alkoi rakennuslain (1958) säätämisen jälkeen.

1960-luvulta lähtien yleistä etua alettiin määrittää enemmän myös sosiaalipoliittisesti. Taustalla vaikuttivat mm. Gunnar Myrdalin (1957/1963) talusteoriat ja Pekka Kuusen näkemykset. Sosiaalipoliittikalla ja tulonsiirtojärjestelmällä nähtiin olevan talouden kasvua tukeva vaikutus – tähdättiin poh-

joismaisen hyvinvointiyhteiskunnan kehittämiseen (Kuusi 1961). Yleisen edun käsite on vähitellen laajentunut käsittämään kansalaisten oikeudenmukaisuuden ja tasapuolisuuden, jolloin myös alue- ja yhdyskuntasuunnittelun tavoitteeksi on tullut sosiaalisen ja alueellisen eriarvoisuuden vähentäminen.

Idea kestävästä, ympäristön paremmin huomioon ottavasta yhteiskuntakehityksestä alkoi kehkeytyä 1970-luvulla ja tuli tavoitteena mukaan keskusteluihin 1980-luvun lopulta lähtien (Niemenmaa 2001, 2005; Rouhinen 2014). Käsitteen operationalisointi aluekehittämisen työkaluksi on edennyt hitaasti, mutta vihdoin näyttäisi olevan meneillään jonkinlainen ”kestävyyssmurros”. Globalisaation etenemiseen liittyen 1990-luvulla ”yleisen edun” keskeiseksi sisällöksi vahvistui alueiden, yritysten tai kansakuntien kilpailukyky, joka näkyy myös kaupunkiseuduilla ja niiden välillä (esim. Taipale 2009; Moisio 2012: 195–302; Moisio 2018; Vasanen 2012; Väärälä 2014). Kaupunkiseudusta tuli keskeinen käsite aluepolitiikassa.

Viimeistään maankäyttö- ja rakennuslain uudistamisen jälkeen vuodesta 2000 lähtien kommunikatiivisuus ja kansalaisten osallisuus ovat nousseet keskeisiksi teemoiksi suunnitteludiskursseissa (esim. Healey 1997, 2009; Bäcklund ym. 2002, 2017; Pakarinen 2002; Faehnle 2014; Kanninen 2017; Mäenpää ym. 2017; Faehnle ym. 2017; Hytönen 2019). Yleinen etu ”objektiivisena” käsitteenä ja siitä huolehtiminen asiantuntijatehtävänä on haastettu ja kansalaisten tai erilaisten kumppanuuksien osallistumisproblematiikka on noussut tärkeäksi aiheeksi suunnittelua ja demokratiaa kehitettäessä.

Aluetutkimuksen ja -suunnittelun viisi vuosikymmentä

Maantieteellinen aluetutkimus painottui suunnittelumaantieteen syntyä aikoihin teollistuvan hyvinvointivaltion rakentamiseen julkishallinnon tukena. Aluesuunnittelua varten tarvittiin järjestelmä, jonka kehkeytymisessä maantieteilijät olivat vahvasti mukana. Pohdittiin alueellisen kehityksen luonnetta, sen ohjaamiseen tarvittavia keinoja ja kehityksen mittareita. Institutionaalisisessa maantieteessä oltiin siirtymässä kvantitatiivisen vallankumouksen aikaan. Teoriaperustaksi vahvistui systeemi-teoria ja tilastollisten monimuuttujamenetelmien käyttö yleisty.

Monet oppikirjat menivät vaihtoon sekä tiedeyhteisöissä että vähän myöhemmin kouluopetuksessa, kun maantiedettä kehitettiin eksaktien luonnontieteiden suuntaan. Uusi tilanne näkyi myös Suomen Maantieteellisen Seuran ”lippulaivan” Suomen Kartaston tuotannossa 1970-luvulla. Maan-

tieteessä käsin piirrettyjen karttojen rinnalle tuli tuohon aikaan tietokoneavusteisia mallinnuksia ja tietokantoja, joista kehittyi oma kansainvälinen järjestelmänsä ja mediansa, *Geographical Information System*, GIS. Yhdessä GIS:n kanssa 1990-luvun alkupuolella laajempaan käyttöön tulleen paikannusjärjestelmän, GPS:n (*Global Positioning System*) kanssa teknologinen kehitys onkin mullistanut suuren osan maantiedettä.

Suomen Kartaston viidenteen laitokseen tuli luonnontieteellistä tietoa aiempaa paljon enemmän ja työ kesti peräti 17 vuotta (1977–1994). Laitos painettiin 25 aihepiirivihkona sekä *Maisemat, asuinympäristöt* -kirjana. Ensimmäisen laitoksen satavuotisjuhlavuoden kunniaksi Suomen maantieteellinen seura julkaisi vuonna 1999 vielä juhlakartaston, jonka luonne on erilainen aikaisempiin laitoksiin nähden käsitellen Suomea myös osana Eurooppaa ja maailmaa (Westerholm & Raento 1999).

Erilaiset analyysit sekä datan hankinta muun muassa luonnonvarojen hyödyntämisestä, ympäristön ja aluerakenteen muutoksista kehittyivät nopeasti ja uudistivat tiedon visualisointitapoja. Ylipäätään paikkatiedon yhteiskunnalliset sovellukset ovat helpottuneet ja monipuolistuneet oleellisesti. Kolmiulotteinen paikkatietomallintaminen (esim. Savisalo 2012; af Hällström 2018) on lähitulevaisuudessa yleistymässä käyttöliittymäksi lähes kaikkien laajamittaiseen ympäristön seurantaan, suunnitteluun ja rakentamiseen.

Teknologisen kehityksen edetessä muuttuu samalla käsitys todellisuuden luonteesta, tiedosta ja tietämisen mahdollisuuksista. Supistaako uudenlainen tapa nähdä ja selittää todellisuutta, arvojamme ja eettisiä periaatteitamme (esim. Stiglitz ym. 2009; Weckroth 2017; Hanell 2018)? Sekä yksityinen että julkinen hallinto ovat yhä riippuvaisempia numeerisesta tiedosta, joka näyttää yhteiskuntakehityksessä korostavan taloutta ja kasvun välttämättömyyttä. Kasvua käsitellään luonnonlain kaltaisena, epäpoliittisena ilmiönä, muista yhteiskunnallisista arvoista irtautuneena. Esimerkiksi talouden supistumisen maantiede on pysynyt marginaalisena kysymyksenä (Lehtinen 2019). Kasvu määritellään edelleen bruttokansantuotteen kautta. Silloin tarkasteluissa eivät näy luonnon ihmisille tarjoamat palvelut (esim. Faehnle ym. 2015), eivät myöskään ihmisen toiminnan luonnolle aiheuttamat vahingot.

Maantieteen holistiseen todellisuuskäsitykseen ovat tuoneet lisävalaistusta kvantitatiivisen lähestymistavan vasta-aaltoina syntyneet kulttuuriset, kielelliset tai kommunikatiiviset ”käänteet”, jotka ovat muuttaneet viimeistään 1980-luvulta alkaen maantieteen teoreettista käsitteistöä ja metodologiaa (esim. Olsson 1979; Soja 1980; Harvey 1990; Massey & Jess 1995; Suomessa esim. Koskela

1999; Vuolteenaho 2002; Semi 2010). Verkostoajattelu (esim. Castells 1996) ja siirtymä ”hallinnosta hallintaan” (esim. Kostiainen & Sotarauta 2000; Häikiö & Leino 2014) on toinen tärkeä suunnittelua muuttava piirre. Ihmisten omille ajatuksille, tunteille tai kokemuksille sekä erilaisille toimijuuksille on annettu enemmän painoa, luotu uusia ilmaisukeinoja ja menetelmiä ”sosiaalisesti konstruoidun todellisuuden” jäsentämiseen. Tietotalouden vahvistumisen ja *governance*-ajattelun myötä julkisen vallankäytön muodot ovat saaneet piirteitä yksityisen sektorin toiminnasta ja liiketaloudellisista periaatteista.

Kulttuuriset tai kielelliset käänteet, joiden läheläukaukseksi ilmoitetaan usein Peter Bergerin ja Thomas Luckmannin teos *The social construction of reality* jo vuodelta 1966, ovat kohdanneet paljon kritiikkiäkin (esim. Lehtonen 2014), myös maantieteessä (esim. Thrift 1996). Todellisuuteen kuuluu muutakin kuin yhteiskunnallisia tai kulttuurisia rakenteita eikä kaikkia todellisuuden ymmärtämisen tapoja kannata jäsentää vain sosiaalisen rakentamisen kautta. Aluesuunnittelun kontekstissa on syntynyt paljon käsitteitä sellaisten aluekokonaisuuksien kehitysnäkymistä (esim. kasvupotentiaali, kilpailukyky, innovaatiokyky, innovaatioiden ekosysteemi, elinvoima, luova luokka), jotka luovat virtuaalista mielikuvamaantiedettä. Tällaisten ”jälkimodernien” käsitteiden käytöllä voi olla iso merkitys päätöksenteossa, mutta niiden yhteys reaalityodellisuuteen jää usein sumeaksi (esim. Karvonen 1997; Vilkkonen 2005: 142–150; Hanell 2019: 13–14).

Näihin ongelmiin on tullut apua relationaalisuudesta. Alueiden, paikkojen, skaalojen ja verkostojen ymmärtäminen toimijuuksien kautta relationaalisesti alkoi saada vahvemmin otetta suunnitteluajattelussa 1990-luvulta lähtien (esim. Schulman 1990; Schulman & Kanninen 1995; Sotarauta 1996; Schulman & Söderström 2014; Kanninen 2017; Moisio 2018). Uudenlainen kehitys liittyy alueiden identiteettiin, kilpailukykyyn, uuteen regionalismiin sekä maankäytön strategiseen suunnitteluun (esim. Healey 2006; Paasi 2013; Mäntyselä ym. 2016; Tuomisaari 2019).

Globalisaation sekä tieto- ja viestintäteknologian kehityksen myötä, verkostojen ja ylikansallisten virtojen aikana alueellisuuden syvällisempi ymmärtäminen ei onnistu vain paikallisten tai kansallisten prosessien, toimijoiden ja instituutioiden avulla (esim. Amin 2004). Relationaalisessa näkökulmassa korostuu paikan tai sijainnin sosiaalisesti kehkeytyvä, toiminnallisena alustana olemisen, rajoiltaan sumea luonne. Strateginen, hallinnosta hallintaan ja erilaisiin koalitioihin, alliansseihin ja kumppanuuksiin pyrkivä suunnittelu on 2000-luvulla korostunut (esim. Healey 2009; Paasi

& Zimmerbauer 2016) ja haastanut perinteisen, edustuksellisuuteen perustuvan demokratiakäsityksen (Kanninen & Bäcklund 2017; Granqvist 2021).

Relationaalisuuden käsitteestä onkin tullut strategiseen aluesuunnitteluun tärkeä työkalu. Se ”viritty” konkreettisten toimijuuksien kautta ja liittyy siihen, mitä esimerkiksi rajautuminen, sitoutuminen, saavutettavuus, kuuluminen johonkin tai pääsy jonnekin tarkoittavat monimutkaistuvassa todellisuudessa. Relationaalisessa tarkastelussa alueen, esimerkiksi yhdyskunnan tai kaupunkiseudun, voi nähdä tietyissä poliittisissa konteksteissa, kehittämiskonsepteissa ja usein myös konflikteissa muovautuvana julkishallinnon ja muiden ”kumppanuuksien” hallinnan tilana – pelinä, joka näyttäytyy kullekin mukana olevalle toimijalle oman toimintansa näkökulmasta, mutta jossa on samalla kaikille yhteisiä tunnusmerkkejä, jotta ”alustana” oleminen voi mahdollistua.

Lopuksi: kriittisyydestä tieteessä

Maantieteellisessä aluetutkimuksessa ja aluesuunnittelussa on kysymys todellisuuden ymmärtämisestä tai selittämisestä ja halusta muuttaa asioita. Tarvitaan arvopohjaisia visioita, jotka yhdistävät ympäristön ekologisen laadun, talouden menestymisen ehdot ja sosiaalisen oikeudenmukaisuuden kestävästi. Poliittikka on suoraan sisällä toiminnassa – käsitteet ovat sidoksissa yhteiskunnallisiin käytäntöihin ja tuloksilta odotetaan vaikuttavuutta, joten aluetutkijoita ja -suunnittelijoita voi pitää yhteiskunnallisina toimijoina (esim. Foucault 1980; Palonen 2001; Moisio 2011, 2012: 30; Akkila 2015).

Ajankohtaisen esimerkin tarjoaa valtion suurten kaupunkiseutujen maankäyttöä, asumista ja liikennettä koskeva MAL-sopimusmenettely, sen kriittinen arviointi ja kehittämisideat (Mäntysalo & Kanninen 2018; Mäntysalo ym. 2019). Vastaavia käytäntöjä on muodostunut monissa muissakin maissa ja niiden on sanottu kuvaavan valtioiden uusliberalistista politiikkaa ohjata ja säädellä tilallista organisoitumista neuvottelemalla ja taloudellisilla kannustimilla (Harrison 2012; Bäcklund ym. 2018).

Kaupunkiseudusta onkin tullut keskeinen taso ja alusta vuoropuhelussa paitsi valtion, kuntien ja eri hallinnonalojen välillä, myös lakisääteisen suunnittelun ohjauksen ja kumppanuuksiin perustuvan *governance*-ajattelun kannalta (esim. Schulman & Mäenpää 2015; Kanninen & Bäcklund 2017; Granqvist 2021). Samalla paikalliset sidokset yliopistojen ja kaupunkien välillä ovat monipuolistuneet ja toimintakulttuuri muuttunut. Strategista seudullista suunnittelua tehdään rinnan vapaamuotoisten ohjausvälineiden (mm. rakennemallit, sopimukset) ja lakisääteisen maankäytön ja liikenteen suunnittelun

kanssa, mikä aiheuttaa epäselvyyttä. Maankäyttöä eheyttävässä suunnittelussa strategiatyö ja sopimusmenettely pyritäänkin saamaan dialogiin perinteisen kaavoituksen ja liikennesuunnittelun kanssa (Mäntysalo ym. 2016; Mäntysalo & Kanninen 2018).

Esimerkki tuo mieleen paljon puhutun julkisjohtamisen mallin (*new public management*, NPM), joka vaikuttaa myös tiedeorganisaatioissa (esim. Paasi 1991a, 2005; Yliaska 2014; Jurmu 2021). Aiemmin julkishallinnon toiminta tukeutui pitkälle edustukselliseen demokratiaan, yleisen edun käsitteeseen ja asiantuntijavaltaan. NPM on kuitenkin muokannut käsityksiä julkishallinnon roolista. Mallissa sovelletaan markkinasuuntautuneita toimintatapoja, joiden avulla haetaan tehokkuutta kilpailuttamalla, tilaaja-tuottajamalleilla, tulosjohtamisella ja ulkoistamalla eli siirtämällä toimintoja yksityisille markkinoille. Käynnissä on ollut vuosikymmenten reformi, mutta sen vaikutuksista toiminnan laatuun, tehokkuuteen tai kustannuksiin ei edelleenkaan ole olemassa kiistatonta tietoa, ei varsinkaan alueellisesta näkökulmasta.

Suunnittelutieteissä tulokset näyttäytyvät usein yhteiskuntakehityksen tavoitteiden, keinojen ja vaikutusten suhteita koskevinä väittäminä tai arvioina (Niiniluoto 2003), varsinkin aikalaisdiagnooseissa. On siis tehtävä näkyväksi yhteiskunnallisten toimijoiden usein ristiriitaisia tavoitteita, menettelytapoja, alueiden ja yhdyskuntien muuttuvaa roolia ja asemaa erilaisissa strategioissa ja toimijaverkoissa. Pidän erityisen tärkeänä tilan sosiaalisuuden ymmärrystä koskevaa kriittistä asennetta ja ylipäätään maantieteilijöiden aktivoitumista kriittisyyteen (esim. Alhojärvi 2021).

Demokraattisessa yhteiskunnassa kommunikatiivisesti orientoituvan suunnittelun ideaalin voi ajatella ”majakan valona”, jonka tuottamiseen tarvitaan sekä sisältöä että rakenteita – toimivaa kansalaisyhteiskuntaa ideoineen, oikeuslaitosta sekä vapaata mediaa ja kriittistä tiedettä, joka on kiinnostunut käsitteistä, niiden omaksumisesta, käytöstä, myös liikkeestä alueelta, toimialalta, maasta tai kulttuurista toiseen (Paasi 2013). Tutkimuseettisessä mielessä voi ajatella, että suunnittelututkimuksen tulee pyrkiä tutkittavan tasolle ja kokemusmaailmaan. Tällöin asioiden ”poliittisuus ja suunniteltavuus” muotoutuu erojen ja moneuden maailmoissa, tavoissa nähdä, tunnistaa, arvostaa (esim. Luhtakallio & Mustranta 2017; Esaïasson 2019).

Suunnittelussa joudummekin pohtimaan yhä uudestaan missä skaalassa liikutaan, mikä muuttuu, mikä on edistystä, keiden kannalta, millaisia sivuvaikutuksia aiheutuu. Käytettävissä olevat tiedot, resurssit ja arvot ovat aina koetuksella. Ovatko ne riittävän uskottavia tai ristiriidattomia luodakseen kestävää perustaa siitä, keitä me olemme, mikä

on tämä aika, paikka, politiikka (Hänninen 1982). Näen aluepolitiikan, alue- ja yhdyskuntasuunnittelun ja näihin liittyvän tutkimuksen tehtäväksi tuottaa orientoitumista helpottavaa tietoa. Keskenään kilpailevia ”todellisuuskuvia” on useita, eikä niiden paremmuuden ratkaiseminen ole tieteen tehtävä. Tutkimusten pohjalta voi kuitenkin muodostua kuvasarjoja tai selontekoja, jotka kertovat jotakin siitä, millainen todellisuus on ja suunnittelussa hyödynnetään näitä palasia. Suunnittelututkimuksen avulla voi löytyä yleiskatsauksellisia näkemyksiä, synoptisia visioita, jotka voivat auttaa ihmisiä löytämään tiensä maailmassa (Mäki 1986; Schulman 1990: 179; Huttunen & Heikkinen 1999).

Parhaimmillaan ”suunnittelevat maantieteilijät” tai aluetieteilijät voivat auttaa ihmisiä vapautumaan epäoikeudenmukaisista tai vieraannuttavista tavoitteista ja rakenteista yhteiskunnassa. Kriittinen, mutta samalla agonistinen asenne voi antaa mahdollisuuksia habermasilaisen ”elämismaailman” prosesseille säilyttää paremmin autonomiansa. Ihmiset voivat saattaa tieteen tulosten tuella systemaattisia rakenteita arvokeskustelun alaisiksi, jotta ”systeemi” toteuttaisi paremmin yhdessä punnittuja ja hyväksytyjä arvoja ilman sellaisten ideologioiden painolastia, joiden ajattelutavat omaksutaan itsestäänselvyyksinä tai vaihtoehdottomina.

KIRJALLISUUS

- Abercrombie, P. (1959) *Town and country planning*. Oxford University Press, Oxford.
- Ahlqvist, T. (2008) *Alueellisen muutoksen teknologiat. Informaatiotalouden rakentuminen Varsinais-Suomessa vuosina 1985–2001*. Turun yliopiston julkaisuja C 266.
- Akkila, I. (2015) Regiimiteoriaa testaamassa. Lahden keskuksen kehittämisen tapaus. *Alue ja Ympäristö* 44(1) 31–44. <<https://aluejajymparisto.journal.fi/article/view/64832>>
- Alexander, C. (1965) A city is not a tree. *Architectural Forum* 122(1) 58–62.
- Alhojärvi, T. (2021) *For postcapitalist studies: Inheriting futures of space and economy*. Nordia Geographical Publications 50(2). <https://doi.org/10.30671/nordia.103117>
- Amin, A. (2004) Regions unbound: Towards a new politics of place. *Geografiska Annaler B* 86(1) 33–44. <https://doi.org/10.1111/j.0435-3684.2004.00152.x>
- Andersson, H. (1983) Urban structural dynamics in the city of Turku, Finland. *Fennia* 161(2) 145–262.
- Andersson, H. (1989) Suomalaiset yhdyskunnat ja restruktuuraatio. *Yhteiskuntasuunnittelu* 27(2).
- Bauman, Z. (2002) *Notkea moderni*. Vastapaino, Tampere.
- Beck, U. (1992) *Risk society towards a new modernity*. Sage, Lontoo.
- Beck, U., Giddens, A. & Lash, S. (1995) *Nykyajan jäljillä. Refleksiivinen modernisaatio*. Vastapaino, Tampere.
- Berger, P. & Luckmann, T. (1966) *The social construction of reality*. Penguin Books, New York.
- Berman, M. (1982) *All that is solid melts into air: The experience of modernity*. Verso, New York.
- Braudel, F. (1980) *On history*. University of Chicago Press, Chicago.
- Brenner, N. (2003) Metropolitan institutional reform and the rescaling of state space in contemporary Western Europe. *European Urban and Regional Studies* 10(4) 297–324. <https://doi.org/10.1177/09697764030104002>
- Bäcklund, P., Häkli, J. & Schulman, H. (2002; toim.) *Osalliset ja osajat. Kansalaiset kaupungin suunnittelussa*. Gaudeamus, Helsinki.
- Bäcklund, P. & Mäntysalo, R. (2010) Agonism and institutional ambiguity: Ideas on democracy and the role of participation in the development of planning theory and practice – the case of Finland. *Planning Theory* 9(4) 333–350. <https://doi.org/10.1177/1473095210373684>
- Bäcklund, P., Häkli, J. & Schulman, H. (2017; toim.) *Kansalaiset kaupunkia kehittämässä*. Tampere University Press, Tampere. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-03-0623-6>
- Bäcklund, P., Häikiö, L., Leino, H. & Kanninen, V. (2018) Bypassing publicity for getting things done: between informal and formal planning practices in Finland. *Planning Practice & Research* 33(3) 309–325. <https://doi.org/10.1080/02697459.2017.1378978>
- Carse, J. (1986) *Finite and infinite games*. Free Press, New York.
- Carson, R. (1962) *Silent spring*. Houghton Mifflin, Boston.
- Castells, M. (1983) *The city and the grassroots*. Edward Arnold, Lontoo.
- Castells, M. (1996) *The rise of the network society*. Blackwell, Oxford.
- Chadwick, G. (1971) *A systems view of planning. Towards a theory of the urban and regional planning process*. Pergamon Press, Oxford.
- Christaller, W. (1933/1966) *Central places in southern Germany*. Prentice-Hall, New Jersey.
- Le Corbusier (1923/2004) *Kohti uutta arkkitehtuuria*. Avain, Helsinki.
- Darwin, C. (1859/1988) *Lajien synty*. Karisto, Hämeenlinna.
- Davidoff, P. (1965) Advocacy and pluralism in planning. *Journal of the American Institute of Planners* 31(4) 331–338. <https://doi.org/10.1080/01944366508978187>
- Enqvist, K. (1995) Kaksi kulttuuria – edelleenkin. *Kanava* 23(7) 430–432.
- Esaiasson, P. (2019) *Förorten. Ett samhällsvetenskapligt reportage*. Timbro förlag, Tukholma.

- Etzioni, A. (1967) Mixed-scanning: a "third" approach to decision-making. *Public Administration Review* 27, 385-392. <https://doi.org/10.2307/973394>
- Faehnle, M. (2014) *Collaborative planning of urban green infrastructure: Need, quality, evaluation, and design*. Department of Geosciences and Geography A26, Helsingin yliopisto. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-10-9464-4>
- Faehnle, M., Söderman, T., Schulman, H. & Lehvävirta, S. (2015) Scale-sensitive integration of ecosystem services in urban planning. *GeoJournal* 80(3) 411–425. <https://doi.org/10.1007/s10708-014-9560-z>
- Faehnle, M., Mäenpää, P., Blomberg, J. & Schulman, H. (2017) Civic engagement 3.0 – Reconsidering the roles of citizens in city-making. *The Finnish Journal of Urban Studies* 55(3). <<https://www.yss.fi/journal/civic-engagement-3-0-reconsidering-the-roles-of-citizens-in-city-making/>>
- Faludi, A. (1973) *Planning theory*. Pergamon Press, Glasgow.
- Ferin, P. (1982) *Helsingin yliopiston maantieteen laitoksen pro gradu -tutkielmat*. Helsingin yliopiston maantieteen laitoksen julkaisuja B21.
- Forester, J. (1989) *Planning in the face of power*. University of California Press, Berkeley.
- Forester, J. (1993) *Critical theory, public policy, and planning practice*. State University of New York Press, Albany.
- Foucault, M. (1980) Questions of geography. Teoksessa Foucault, M. (toim. Colin, G.) *Power/Knowledge. Selected interviews and other writings 1972–1977*, 63–77. Pantheon Books, New York.
- Frank, A. G. (1975) *On capitalist underdevelopment*. Oxford University Press, Mumbai.
- Freire, P. (1972) *Pedagogik för förtryckta*. Gummesson, Tukholma.
- Fukuyama, F. (1992) *Historian loppu ja viimeinen ihminen*. WSOY, Juva.
- Fukuyama, F. (2018) *Identity. The demand for dignity and the politics of resentment*. Farrar, Straus and Giroux, New York.
- Geddes, P. (1915) *Cities in evolution. An introduction to the town planning movement and to the study of civics*. Williams & Norgate, Lontoo.
- Giddens, A. (1984) *The constitution of society. Outline of the theory of structuration*. Polity Press, Cambridge.
- Giddens, A. (1985) Time, space and regionalisation. Teoksessa Gregory, D. & Urry, J. (toim.) *Social relations and spatial structures*, 265–295. St. Martin's Press, New York.
- Gilbert, A. (1988) The new regional geography in English and French-speaking countries. *Progress in Human Geography* 12(2) 208–228. <https://doi.org/10.1177/030913258801200203>
- Granqvist, K. (2021) *Dialectical institutionalism. Spatial imaginaries in tensions between strategic and statutory planning in city-regions*. Doctoral dissertations 97. Aalto-yliopisto, Helsinki. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-64-0450-9>
- Granö, O. (1981) External influence and internal change in the development of geography. Teoksessa Stoddart, D. R. (toim.) *Geography, ideology and social concern*, 17–36. Blackwell, Oxford.
- Haarni, T., Karvinen, M., Koskela, H. & Tani, S. (1997) *Tila, paikka ja maisema. Tutkimusretkiä uuteen maantieteeseen*. Vastapaino, Tampere.
- Habermas, J. (1976) Tieto ja intressi. Teoksessa Tuomela, R. ja Patoluoto, I. (toim.) *Yhteiskuntatieteiden filosofiset perusteet*, 118–140. Gaudeamus, Hämeenlinna.
- Habermas, J. (1986) *Moderni – keskeneräinen projekti*. Tutkijaliitto, Helsinki.
- Haila, A. (1988) Land as a financial asset: the theory of urban rent as a mirror of economic transformation. *Antipode* 20(2) 79–101. <https://doi.org/10.1111/j.1467-8330.1988.tb00170.x>
- Haila, A. (2004) Eurooppalainen kaupunki. *Tiede & Edistys* 29(4) 287–295. <https://doi.org/10.51809/te.104786>
- Haila, Y. & Jokinen, P. (2001; toim.) *Ympäristöpolitiikka. Mikä ympäristö, kenen politiikka?* Vastapaino, Tampere.
- Hajer, M. (2003) Policy without polity? Policy analysis and the institutional void. *Policy Sciences* 36(2) 75–95. <https://doi.org/10.1023/A:1024834510939>
- Hakanen, M. (1999) *Yhdyskuntien ekologisesti kestävä kehityksen arviointi, kriteerit ja mittaaminen*. Suomen kuntaliitto, Helsinki.
- Hall, P. (1989) *Cities of tomorrow. An intellectual history of urban planning and design in the twentieth century*. Blackwell, Oxford.
- Hanell, T. (2019) Hyvästä rengistä huonoksi isännäksi: kvantifikaatioimperatiivi yhdyskuntasuunnittelussa. *Yhdyskuntasuunnittelu* 57(3) 9–23. <https://doi.org/10.33357/ys.86009>
- Hankonen, J. (1994) *Lähiöt ja tehokkuuden yhteiskunta*. Otatieto Oy & Gaudeamus, Tampere.
- Hannula, A. (2000) *Tiedostaminen ja muutos Paulo Freiren ajattelussa: systemaattinen analyysi Sorretujen pedagogiikasta*. Helsingin yliopiston kasvatustieteen laitoksen tutkimuksia 167.
- Harrison, J. (2012) Life after regions? The evolution of city-regionalism in England. *Regional Studies* 46(9) 1243–1259. <https://doi.org/10.1080/00343404.2010.521148>
- Harvey, D. (1973) *Social justice and the city*. University of Georgia Press.
- Harvey, D. (1990) *The condition of postmodernity*. Basil Blackwell, Cambridge.
- Hautamäki, L. (1969a) *Alueellisesta kehittyneisyydestä maassamme*. Kehitysalueiden neuvottelukun-

- nan II jaoston mietintö kasvukeskuspolitiikasta Suomessa. Liiteosa I.
- Hautamäki, L. (1969b) *Kehittyneisyyden alueittaisista eroista Suomessa*. Helsingin yliopiston maantieteen laitoksen julkaisuja B3.
- Hautamäki, L., Siirilä, S. & Ylönen, R. (1969) *Tutkimus kasvukeskuspolitiikan perusteiksi Suomessa*. Helsingin yliopiston maantieteen laitos. Julkaisuja B3.
- Hautamäki, L. (1979) *Elävä kylä. Kylätoiminnan opas*. Gummerus, Jyväskylä.
- Hautamäki, L. (1989) *Elävä kylä, elävä kotiseutu, elävä Suomi: kylätoiminnan tausta, synty ja laajeneminen kansanliikkeeksi*. Kyläasiain neuvottelukunta A2.
- Healey, P. (1992) Planning through debate: The communicative turn in planning theory. *The Town planning review* 62(2) 143–162.
- Healey, P. (1997) *Collaborative planning*. Macmillan, Lontoo.
- Healey, P. (2006) Relational complexity and the imaginative power of strategic spatial planning. *European Planning Studies* 14, 525–546. <https://doi.org/10.1080/09654310500421196>
- Healey, P. (2009) In search of the "strategic" in spatial strategy making. *Planning Theory & Practice* 10(4) 439–457. <https://doi.org/10.1080/14649350903417191>
- Heinonen, L. (1986) *Funktionalismin läpimurto Suomessa*. Suomen rakennustaiteen museo.
- Heiskala, R. (2016) *Olemmeko koskaan olleet moderneja?* Tampereen yliopiston yhteiskuntatieteiden tiedekunnan verkkojulkaisu 16.2.2016. <<https://alusta.uta.fi/2016/02/16/olemmeko-koskaan-olleet-moderneja/>> 12.4.2019.
- Heiskala, R. & Luhtakallio, E. (2006) *Uusi jako – Miten Suomesta tuli kilpailukyky-yhteiskunta?* Gaudeamus, Helsinki.
- Hillier, J. (2002) *Shadows of power*. Routledge, London.
- Hillier, J. (2003) Agonizing over consensus: why Habermasian ideals cannot be "real". *Planning Theory* 2(1) 37–59. <https://doi.org/10.1177/1473095203002001005>
- Hirschman, A. (1958) *The strategy of economic development*. Yale University Press, New Haven CT.
- Honkanen, M. (2016) *Alue, politiikka ja laki: Analyysi eduskunnan aluepoliittisen lainsäädännön keskusteluista vuosina 1966, 1975, 1988 ja 1993*. Department of Geosciences and Geography A47. Helsingin yliopisto. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-51-1368-9>
- Howard, E. (1898/1965) *Garden cities of to-morrow*. Faber and Faber, Lontoo.
- Hurme, R. (1991) *Suomalainen lähiö Tapiolasta Pihlajamäkeen*. Bidrag till kännedom av Finlands natur och folk 142. Societas scientiarum Fennica, Helsinki.
- Hustich, I. (1979) Ajatuksia maantieteemme suuntauksista. *Terra* 91(2) 31–41.
- Hustich, I. (1980) "Supistumisen maantiede", muutamia ajatuksia ajankohtaisesta suuntauksesta. Teoksessa Siirilä, S., Hautamäki L., Rouhinen. S. & Tervamäki, E. (toim.) *Kylät ja kaupunginosat*, 19–30. Finnpublishers, Tampere.
- Huttunen, R. & Heikkinen H. (1999) Kriittinen teoria ja toimintatutkimus. Teoksessa Heikkinen, H., Huttunen, R. & Moilanen, P. (toim.) *Siinä tutkija missä tekijä*, 155–186. Atena, Jyväskylä.
- Hytönen, J. (2019) *Paikallisuuden rajatut puitteet: Institutionaalisia näkökulmia vuorovaikutteisuteen, uusliberalisaatioon ja kestävytyteen Suomen yhdyskunta- ja aluesuunnittelussa*. Nordia Geographical Publications 48(4). <<https://nordia.journal.fi/article/view/87235/46131>>
- Hyyryläinen, T. (1994) *Toiminnan aika: Tutkimus suomalaisesta kylätoiminnasta*. Line Sixtyfour Publications, Tampere.
- Hyyryläinen, T. & Uusitalo, E. (2007) *Rural studies -verkosto innovatiivisena yliopistokumppanuutena: toiminnan vuodet 2002–2007*. Ruralia-instituutti, Mikkeli.
- Hägerstrand, T. (1975) Space, time and human conditions in dynamic allocation of urban space. Teoksessa Karlqvist, A., Lundvist, L. & Snickars F. (toim.) *Dynamic allocation of urban space*, 3–14. Saxon House/Lexington, Lontoo.
- Hägerstrand, T. (1985) Time-geography: focus on the corporeality of man, society, and environment. Teoksessa *The science and praxis of complexity: contributions to the symposium held at Montpellier, France, 9–11 May 1984*, 193–216. The United Nations University, Tokio.
- Häikiö, L. & Leino, H. (2014) *Tulkinnan mahti. Johdatus tulkitsevaan politiikka-analyysiin*. Tampere University Press, Tampere. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-44-9560-1>
- Häkli, J. (1994) *Maakunta, tieto ja valta*. Acta Universitatis Tamperensis A 415. Tampereen yliopisto, Tampere.
- Häkli, J. (2001) In the territory of knowledge: state-centered discourses and the construction of society. *Progress in Human Geography* 25(3) 403–422. <https://doi.org/10.1191/030913201680191745>
- af Hällström, M. (2018) Rakennetun ympäristön tietoaueen käsittekokonaisuus ja työvälneiden käyttö. Powerpoint-esitys. Valtiovarainministeriö, Helsinki. <<https://vm.fi/documents/10623/12501645/Rakennetun+ymp%C3%A4rist%C3%B6n+tietoaueen+k%C3%A4sittekokonaisuus+ja+ty%C3%B6v%C3%A4lineiden+k%C3%A4yt%C3%B6/201f831d-8af6-950b-8571-43057eefc7b/Rakennetun+ymp%C3%A4rist%C3%B6n+tietoaueen+k%C3%A4sittekokonaisuus+j>> 18.9.2021.
- Hänninen, S. (1981) *Aika, paikka, politiikka: marxilaisen valtioteorian konstituutiosta ja metodista*. Tutkijaliiton julkaisusarja 17. Suomen tutkijaliitto, Helsinki.

- Jacobs, J. (1961) *The death and life of great American cities*. Random House, New York.
- Jakola, F. & Prokkola, E.-K. (2021) *Voideaanko rakennerahastoilla vaikuttaa? Kuntien näkökulma*. Kunnallissalan kehittämissäätiön julkaisu 38. <https://kaks.fi/wp-content/uploads/2021/02/38_rakennerahastot.pdf>
- Jauhainen, J. (1995) *Kaupunkisuunnittelu, kaupunki-uudistus ja kaupunkipolitiikka. Kolme eurooppalaista esimerkkiä*. Turun yliopiston maantieteen laitoksen julkaisuja n:o 146.
- Jonas, H. (1979) *Das prinzip verantwortung. Versuch einer ethik für die technologische zivilization*. Insel Verlag, Frankfurt am Main.
- Jessop, B., Brenner, N. & Jones M. (2008) Theorizing sociospatial relations. *Environment and Planning D: Society and Space* 26, 389–401. <https://doi.org/10.1068/d9107>
- Julkunen, R. (1985) Naisten aika. *Tiede & edistys* 10(4) 295–308. <https://doi.org/10.51809/te.103928>
- Julkunen, R. (2001) *Suunnanmuutos, 1990-luvun sosiaalipoliittinen reformi Suomessa*. Vastapaino, Jyväskylä.
- Jurmu, L. (2021) *Millaisella asiantuntijuudella tulevaisuuden kunta rakennetaan?* Tampereen yliopiston väitöskirjat 399. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-03-1916-8>
- Kanninen, V. (2017) *Strateginen kaupunkisuunnittelu. Spatiaalinen suunnittelu radikaalina yhteensovittamisena*. Doctoral dissertations 227. Aalto-yliopisto, Helsinki. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-60-7728-4>
- Kanninen, V. & Bäcklund, P. (2017) Kansalaisosallistumisen institutionaaliset rajat? Teoksessa Bäcklund, P., Häkli, J. & Schulman, H. (toim.) *Kansalaiset kaupunkia kehittämässä*, 16–33. Tampere University Press. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-03-0623-6>
- Kannisto, H. (2002) Ymmärtäminen, kritiikki ja hermeneutiikka. Teoksessa Niiniluoto, I. & Saarinen, E. (toim.) *Nykyajan filosofia*, 366–373. WSOY, Helsinki.
- Karjalainen, P. T. (1986) *Geodiversity as a lived world on the geography of existence*. University of Joensuu Publications in Social Sciences 7.
- Karvonen, E. (1997) *Imagologia. Imagon teorioiden esittelyä, analyysia, kritiikkiä*. Acta Universitatis Tamperensis 544.
- Kekkonen, U. (1952) *Onko maillamme malttia vaurastua?* Kustannusosakeyhtiö Otava, Helsinki.
- Kortteinen, M. & Vaattovaara, M. (2015) Segregaation aika. *Yhteiskuntapolitiikka* 80(6) 562–574. <http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2015121023620>
- Koskela, H. (1999) *Fear, control and space: Geographies of gender, fear and violence, and video surveillance*. Helsingin yliopiston maantieteen laitoksen julkaisuja A137.
- Kostiainen, J. & Sotarauta, M. (2000; toim.) *Kaupungit innovatiivisina toimintaympäristöinä*. Tekniikan akateemisten liitto, Helsinki.
- Kuusi, P. (1961) *60-luvun sosiaalipolitiikka*. Sosiaalipoliittisen yhdistyksen julkaisuja 6. WSOY, Porvoo.
- Kylänpää, R. (2017) *Pentti Linkola – Ihminen ja legenda*. Siltala, Helsinki.
- Kytö, H. (1998) *Muuttajan muuttuvat motiivit eräissä suomalaisissa kaupungeissa 1980- ja 1990-luvuilla. Muuttoaikeet hyvinvointiteoreettisesta näkökulmasta*. Suomen Kuntaliitto, Helsinki.
- Latour, B. (1991/2006) *Emme ole koskaan olleet moderneja*. Vastapaino, Tampere.
- Lefebvre, H. (1970) *The urban revolution*. University of Minnesota Press, Minneapolis.
- Lefebvre, H. (1974/1991) *The production of space*. Basil Blackwell, Cambridge.
- Lehtinen, A. A. (1991) The northern natures - a study of the forest question emerging within the timber-line conflict in Finland. *Fennia* 169(1) 57–169. <<https://fennia.journal.fi/article/view/8863>>
- Lehtinen, A. A. (2019) Tahtomattaan radikaali – talouden supistumisen maantiede. *Terra* 131(4) 235–246. <<https://terra.journal.fi/article/view/83468>>
- Lehtonen, M. (2014) *Maa-ilma – materialistisen kulttuuriteorian lähtökohtia*. Vastapaino, Tampere.
- Leino, H. & Häikiö, L. (2014) Lopuksi: säännöt ja vastarinta. Teoksessa Häikiö, L. & Leino, H. (toim.) *Tulkinnan mahti. Johdatus tulkitsevaan politiikka-analyysiin*, 244–252. Tampere University Press, Tampere. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-44-9560-1>
- Lindblom, C. (1959) The science of muddling through. *Public Administration Review* 19(2).
- Lindblom, C. (1965) *The Intelligence of Democracy*. Free Press, New York.
- McLoughlin, J. B. (1969) *Urban and regional planning. A systems approach*. Faber and Faber, Lontoo.
- Luhtakallio, E. & Mustranta, M. (2017) *Demokratia suomalaisessa lähiössä*. Into, Helsinki.
- Lundström, N. (2015) *Aluekehittämisen pirallinen peli*. Acta Wasaensia 326. Vaasan yliopisto, aluetiede. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-476-623-4>
- Luoto, I., Kattilakoski, M. & Backa, P. (2016) *Näkökulmana paikkaperustainen yhteiskunta*. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja 25/2016. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-327-118-0>
- Lösch, A. (1940) *Die räumliche ordnung der wirtschaft*. Fischer, Jena.
- Maslow, A. (1943) A theory of human motivation. *Psychological Review* 50(4) 370–396. <https://doi.org/10.1037/h0054346>
- Massey, D. (1984) *Spatial divisions of labor*. Macmillan, Lontoo.
- Massey, D. & Jess, P. (1995; toim.) *A place in the world. Places, cultures and globalization*. Oxford University Press, Oxford.
- Meadows, D., Meadows, D. & Randers, J. (1972) *Limits to growth. A report for the club of Rome's project*

- on the predicament of mankind*. Universe Books, Bloomington. <https://doi.org/10.1349/ddlp.1>
- Meurman, O.-I. (1947) *Asemakaavaoppi*. Otava, Helsinki.
- Moisio, S. (2011) Maantieteellinen aluetutkimus ja poliittinen valta. *Alue ja Ympäristö* 40(2) 78–82. <<https://aluejaymparisto.journal.fi/article/view/64708>>
- Moisio, S. (2012) *Valtio, alue, politiikka. Suomen tilasuhteiden sääntely toisesta maailmansodasta nykypäivään*. Vastapaino, Tampere.
- Moisio, S. (2018) *Geopolitics of the knowledge-based economy*. Routledge, Lontoo.
- Mouffe, C. (2000) *The democratic paradox*. Verso, Lontoo.
- Myrdal, G. (1957/1963) *Economic theory and underdeveloped regions*. Methuen, Lontoo.
- Mäenpää, P. (2013) Suurkaupunki ja moderni elämä. *Yhdyskuntasuunnittelu* 51(1). <<http://www.yss.fi/journal/suurkaupunki-ja-moderni-elama-1903/>>
- Mäenpää, P., Faehnle, M. & Schulman, H. (2017) Kaupunkiaktivismi ja neljäs sektori. Teoksessa Bäcklund, P., Häkli, J. & Schulman, H. (toim.) *Kansalaiset kaupunkia kehittämässä*, 239–259. Tampere University Press, Tampere. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-03-0623-6>
- Mäki, U. (1986) Tieteellinen realismi ja marxismi. Teoksessa Niiniluoto, I. & Saarinen, E. (toim.) *Vuosisatamme filosofia*, 74–110. Söderström, Porvoo.
- Mäntysalo, R. (2000) *Land-use planning as inter-organizational learning*. Acta Universitatis Ouluensis Technica C155, 64–69. Oulun yliopisto, Oulu. <http://urn.fi/urn:isbn:9514258444>
- Mäntysalo, R. (2013) Planning theory (1973). *Yhdyskuntasuunnittelu* 51(4) 73–76. <<http://www.yss.fi/journal/1973-planning-theory/>>
- Mäntysalo, R., Puustinen, S., Hirvonen, J., Kanninen, V., Karppi, I., Kosonen, K.-J., Mattila, H., Piippo, T., Sankala, I., & Vakkuri, J. (2016) Tasapainoilten kohti strategista eheyttämistä. Teoksessa Puustinen, S., Mäntysalo, R. & Karppi, I. (toim.) *Strateginen eheyttäminen kaupunkiseuduilla – Näkökulmia kestävän maankäytön ja julkisen talouden kysymyksiin*, 107–113. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 4. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-287-209-8>
- Mäntysalo, R. & Kanninen, V. (2018) Kaupunkiseutujen strateginen kehittämisloikka. *Yhdyskuntasuunnittelu* 56(3) 9–24. <<https://journal.fi/yhdyskuntasuunnittelu/article/view/77674>>
- Mäntysalo, R., Kanninen, V., Purkarthofer, E. & Koste, O.-W. (2019) *Kaupunkiseudut: Ristiinvalotuksia ja rajanylityksiä – BEMINE-hankkeen loppuraportti*. Aalto-yliopisto Crossover 3. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-60-8615-6>
- Niemenmaa, V. (2001; toim.) *Kestävä kehitys kunnallishallinnon haasteena*. Suunnittelumaantieteen kursisiraportteja 42. Helsingin yliopiston maantieteen laitos, Helsinki.
- Niemenmaa, V. (2005) *Helsingin paikallisagenda: Tarina osallistumisesta ja suunnittelun subjektiivisuudesta*. Yhdyskuntasuunnittelun tutkimus- ja koulutuskeskuksen julkaisuja A 31. Teknillinen korkeakoulu, Espoo.
- Niiniluoto, I. (2000) Kulttuuri: yksi, kaksi vai kolme? *Tieteessä tapahtuu* 18(2). <<https://journal.fi/tt/article/view/66425>>
- Niiniluoto, I. (2003) *Totuuden rakastaminen*. Otava, Keuruu.
- Niiniluoto, I. (2008) *Tiede, arvot ja yleissivistys*. Futura 27(1) 6–8. <https://urn.fi/URN:NBN:fi-ELE-1358568>
- Noro, A. (2000) Aikalaisdiagnoosi sosiologisen teorian kolmantena lajityyppinä. *Sosiologia* 37(4) 321–329.
- Nupponen, T. (2000) *Arkkitehdit, sota ja yhdyskuntasuhteiden hallinta: Alvar Aallon Kokemäenjokilaakson aluesuunnitelma tilansäätelyprojektina*. Bibliotheca historica 52. SKS, Helsinki.
- Olsson, G. (1979) Social science and human action or on hitting your head against the ceiling of language. Teoksessa Gale, S. & Olsson, G. D. (toim.) *Philosophy in geography*, 287–307. Reidal Publishing Company, Dordrecht. https://doi.org/10.1007/978-94-009-9394-5_13
- Olsson, G. (1980) *Birds in egg / Eggs in bird*. Pion, Lontoo.
- Onnela, S. (2009) Suomalaisen suunnittelumaantieteen historiikka. *Prosum* 1/2009.
- Paasi, A. (1986) The institutionalization of regions. Theory and comparative case studies. *Fennia* 164(1) 105–146. <https://doi.org/10.11143/9052>
- Paasi, A. (1989) Lokaliteettitutkimus – maantieteen ja sosiologian uusi yhteys? *Sosiologia* 26, 298–309.
- Paasi, A. (1990) Yksi Eurooppa – monta Eurooppaa. *Terra* 102(1) 65–74.
- Paasi, A. (1991a) Kulttuuri: maantieteellisiä näkökulmia. *Alue ja Ympäristö* 20(2) 2–19.
- Paasi, A. (1991b) Aluetutkimuksen haasteet. Teoksessa Hakamies, P. (toim.) *Arvioita Karjalan tutkimuslaitoksesta*, 19–34. Joensuun yliopisto, Joensuu.
- Paasi, A. (2005) Country report. Between national and international pressures: contextualizing the progress of Finnish social and cultural geography. *Social & Cultural Geography* 6(4) 607–629. <https://doi.org/10.1080/14649360500200361>
- Paasi, A. (2008) Is the world more complex than our theories of it? TPSN and the perpetual challenge of conceptualization. *Environment and Planning D: Society and Space* 26, 405–410. <https://doi.org/10.1068/d9107c>
- Paasi, A. (2013) Regional planning and the mobilization of “regional identity”: From bounded spaces to relational complexity. *Regional Studies* 47(8) 1206–1219. <https://doi.org/10.1080/00343404.2012.661410>

- Paasi, A. (2013) Liikkuvat sanat: alueellisen identi-teetin monet merkitykset. Teoksessa Paasi, A., Rannila, P. & Tani, S. (toim.) *Matkalla. Pauli Tapani Karjalaisen 60-vuotisjuhlakirja*, 31–38. Multiprint, Oulu.
- Paasi, A. & Zimmerbauer, K. (2016) Penumbra borders and planning paradox: Relational thinking and the question of borders in spatial planning. *Environment and Planning A* 48(1) 75–93. <https://doi.org/10.1177/0308518X15594805>
- Pakarinen, T. (2002) Osallistumisen taustalla olevat ajatusmallit ja osallistumisen tulevaisuus. Teoksessa Bäcklund, P., Häkli, J. & Schulman, H. (toim.) *Osalliset ja osaajat. Kansalaiset kaupungin suunnittelussa*, 75–91. Gaudeamus, Helsinki.
- Palomäki, M. (1963) The functional centres and areas of South Bothnia, Finland. *Fennia* 88(1) 1–233.
- Palomäki, M., Granfelt, J., Palmgren, K., Mannermaa, K., Kosonen, M. & Siimestö, O. (1967) *Suomen keskus- ja vaikutusaluejärjestelmä*. Valtakunnansuunnittelutoimiston julkaisusarja A 19. Liiketaloustieteellinen tutkimuslaitos, Helsinki.
- Palonen, K. (2001) Poliittikon arvostelukyvyistä. *Politiikka* 44(1) 64–69.
- Park, R. Burgess, E. & McKenzie, R. (1925/1970; toim.) *The City*. The University of Chicago Press, Chicago.
- Pehkonen, S. (2009) *Maan kuvailemisen taito*. Yhteiskuntatieteellisiä julkaisuja nro 95. Joensuun yliopisto, Yhteiskunta- ja aluetieteiden tiedekunta. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-219-236-3>
- Perroux, F. (1955) Note sur la notion de pole de Croissance. *Economie appliquée* 8, 307–320.
- Popper, K. (1978) *Three worlds*. The Tanner lecture on human values. University of Michigan.
- Popper, K. (1992) *Unended quest: an intellectual autobiography*. Routledge, Lontoo.
- Puustinen, S. (2006) *Suomalainen kaavoittajaprofessio ja suunnittelun kommunikatiivinen käänne: vuorovaikutukseen liittyvät ongelmat ja mahdollisuudet suurten kaupunkien kaavoittajien näkökulmasta*. Yhdyskuntasuunnittelun tutkimus- ja koulutuskeskuksen julkaisuja A 34. Teknillinen korkeakoulu, Espoo. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-60-3662-5>
- Puustinen, S., Mäntysalo, R. & Karppi, I. (2016; toim.) *Strateginen eheyttäminen kaupunkiseuduilla – Näkökulmia kestävän maankäytön ja julkisen talouden kysymyksiin*. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 4. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-287-209-8>
- Puustinen, S., Mäntysalo, R. & Jarenko, K. (2017) Yleisen edun moninaiset tulkinnat: Jäsennystä yhdyskuntasuunnittelijoiden käsitysten analysointiin. *Yhdyskuntasuunnittelu* 55(4). <<https://www.yss.fi/journal/yleisen-edun-moninaiset-tulkinnat-jasennysta-yhdyskuntasuunnittelijoiden-kasitysten-analysointiin/>>
- Rahkonen, K. (1987) Jälkitekolliset utopiat. Teoksessa Riihinen, O. (toim.) *Suomi 2017*, 635–662. Gummerus, Jyväskylä.
- Rajanti, T. (2013) David Harveyn lävitse (1973). *Yhdyskuntasuunnittelu* 51(4) 77–80. <<https://www.yss.fi/journal/1973-david-harveyn-lavitse/>>
- Rannikko, P. (1989) *Metsätyö-pienviljelijäkylä. Tutkimus erään yhdyskuntatyyppin noususta ja tuhosta*. Joensuun yliopiston yhteiskuntatieteellisiä julkaisuja 12.
- Riihinen, O. (1965) *Teollistuvan yhteiskunnan alueellinen erilaistuneisuus*. WSOY, Helsinki.
- Riihinen, O. (1973) *Sosiaalinen aluepolitiikka*. Helsingin yliopiston sosiaalipolitiikan laitoksen tutkimuksia 41.
- Rittel, H. W. J. & Webber, M. M. (1973) Dilemmas in a general theory of planning. *Policy Sciences* 4, 155–169. <https://doi.org/10.1007/BF01405730>
- Rostow, W. (1962) *Taloudellisen kasvun vaiheet*. WSOY, Helsinki.
- Rouhinen, S. (2014) *Matkalla mallimaaksi? Kestävän kehityksen juurtuminen Suomessa*. Dissertations in Social Sciences and Business Studies 88. Itä-Suomen yliopisto, Joensuu. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-61-1596-2>
- Saarinen, E. (1943) *The city – its growth, its decay, its future*. The MIT Press, Massachusetts.
- Salokorpi, A. (1990) Arkkitehtuuri vuoden 1940 jälkeen. Teoksessa Sarajas-Korte, S. (toim.) *ARS – Suomen taide* 6, 14–75. Otava, Helsinki.
- Savisalo, A. (2012) Tietomallinnus. Kohti virtualisoitua suunnitteluypäristöä. Julkaisematon powerpoint-esitys. FCG Suunnittelu ja tekniikka 114.
- Schildt, G. (1985) *Nyky aika. Alvar Aallon tutustuminen funktionalismiin*. Otava, Helsinki.
- Schulman, H. (1990) *Alueelliset todellisuudet ja visiot. Helsingin kehitys ja kehittäminen 1900-luvulla*. Yhdyskuntasuunnittelun täydennyskoulutuskeskuksen julkaisuja A18. Teknillinen korkeakoulu, Espoo.
- Schulman, H. (2000) Helsingin suunnittelu ja rakentuminen. Teoksessa Schulman, H., Pulma, P. & Aalto, S. (toim.) *Helsingin historia vuodesta 1945, osa 2*, 1–108. Edita, Helsinki.
- Schulman, H., Majurinen, J., Merta, T., Tervamäki, E. & Wartainen, K. (1994) *Traffic and regional structure 2010: prospects and alternative strategies for development around the Baltic and in Finland*. Liikenneministeriön julkaisuja 47.
- Schulman, H. & Verwijnen, J. (1992) *Ulkoiset trendit ja paikalliset strategiat Helsingin kaupunkiseudun kehityksessä. Helsingin kaupunkiseudun tuleva kehitys -projektin raportti 1*. Yhdyskuntasuunnittelun täydennyskoulutuskeskuksen julkaisuja C 15.
- Schulman, H. & Kanninen, V. (1995) *Kaupunki kohtauspaikkana. Näkökulmia kulttuuriseen kaupunkitutkimukseen*. Yhdyskuntasuunnittelun täydennyskoulutuskeskus. Teknillinen korkeakoulu, Espoo.

- Schulman, H. & Söderström, P. (2014) Metropolialueen hallinto ja suunnittelu. Teoksessa Söderström, P., Schulman, H. & Ristimäki, M. (toim.) *Pohjoiset suurkaupungit*, 234–243. Yhdyskuntarakenteen kehitys Helsingin ja Tukholman metropolialueilla. SYKEn julkaisuja 2, Suomen ympäristökeskus, Helsinki. <http://hdl.handle.net/10138/135233>
- Schulman, H. & Mäenpää, P. (2015) Kuumat lähteet. Heta källor. Hot Spots. Teoksessa Berglund, E. & Kohtala, C. (toim.) *Uusi Helsinki? Det nya Helsingfors? Changing Helsinki?* 77–101. Nemo, Helsinki.
- Semi, J. (2010) *Sisäiset sijainnit: tutkimus sukupolvien paikkakokemuksista*. Dissertations in Social Sciences and Business Studies 2. Itä-Suomen yliopisto, Joensuu. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-61-0034-0>
- Simmel, G. (1903/2005) *Suurkaupunki ja moderni elämä. Kirjoituksia vuosilta 1895–1917*. Gaudeamus, Helsinki.
- Sippola, M. (2010) *Kehitysalueista aluekehitykseen. Suomen virallisen aluepolitiikan 30 ensimmäistä vuotta 1966–1995*. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja 31.
- Sirviö, H. (2015) *Valtiomuutos ja satiirin pohjoinen ulottuvuus. Alueellinen ero ja kirjallisuuden politiikka Haanpään, Huovisen ja Heikkisen tuotannossa*. Nordia Geographical Publications 44(1). <<https://nordia.journal.fi/article/view/65024/26211>>
- Sirviö, H., Kellokumpu, V. & Luukkonen, J. (2020) Luonnon, työn ja talouksien materialismit. *Alue ja Ympäristö* 49(2) 1–3. <https://doi.org/10.30663/ay.100345>
- Smith, N. (1990) *Uneven development. Nature, capital and the production of space*. Blackwell, Oxford.
- Snow, C. P. (1959) *The two cultures and the scientific revolution*. Cambridge University Press, Lontoo.
- Soja, E. (1980) The socio-spatial dialectic. *Annals of the Association of American Geographers* 70(2) 207–225. <https://doi.org/10.1111/j.1467-8306.1980.tb01308.x>
- Soja, E. (1989) *Postmodern geographies. The reassertion of space in critical social theory*. Verso, London.
- Sotarauta M. (1996) *Kohti epäselvyyden hallintaa. Pehmeä strategia 2000-luvun alun suunnittelun lähtökohdana*. Acta Futura Fennia No 6.
- Staffans, A. (2004) *Vaikuttavat asukkaat. Vuorovaikutus ja paikallinen tieto kaupunkisuunnittelun haasteina*. Yhdyskuntasuunnittelun tutkimus- ja koulutuskeskuksen julkaisuja A 29. Teknillinen korkeakoulu, Espoo.
- Stjernberg, M. (2015) Suomalaisten 1960- ja 1970-lukujen lähiöiden sosioekonominen kehitys ja alueellinen eriytyminen. *Yhteiskuntapolitiikka* 80(6) 547–561. <http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2015121023619>
- Stiglitz, J., Amartya, S. & Fitoussi, J.-P. (2009) Report by the Commission on the Measurement of Economic Performance and Social Progress. <<https://ec.europa.eu/eurostat/documents/8131721/8131772/Stiglitz-Sen-Fitoussi-Commission-report.pdf>> 22.9.2021.
- Taipale, K. (2009) *Cities for sale. How economic globalization transforms the local public sphere*. Yhdyskuntasuunnittelun tutkimus- ja koulutuskeskuksen julkaisuja A 36. Teknillinen korkeakoulu, Espoo. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-22-9533-3>
- Thrift, N. (1996) *Spatial formations*. Sage, Lontoo.
- von Thünen, J. H. (1910) *Der isolierte staat*. Sammlung sozialwissenschaftlicher meister 13. Fischer, Jena. <https://doi.org/10.5962/bhl.title.28726>
- Tuomisaari, J. (2019) *Epävarmuuden edessä: Kuntien strateginen kaavoitus joustavana käytäntönä*. Tampereen yliopiston väitöskirjat 150. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-03-1296-1>
- Uurtimo, Y. & Jaaksi, V. (1997; toim.) *Ympäristöfilosofian polkuja*. Taju, Tampere.
- Uusitalo, P. (1990) Yleinen etu, erityisintressit ja suomalainen vallankäyttö. Teoksessa Riihinen, O. (toim.) *Suomi 2017*, 289–310. Gummerus, Jyväskylä.
- Valtiala, N. (1968) *Varning för människan*. Söderström, Porvoo.
- Vartiainen, P. (1984) *Maantieteen konstituutuminen ihmistieteinä*. Joensuun yliopiston yhteiskuntatieteellisissä julkaisuja 3.
- Vartiainen, P. (1991a) Seutuistuminen yhdyskuntasuunnittelun haasteena. *Terra* 103(2) 75–86.
- Vartiainen, P. (1991b) Hyvästit keskusverkkomallille? *Yhteiskuntasuunnittelu* 28(4) 16–26.
- Vartiainen, P. (2016) Kaupungistuminen monivärikuvassa – 20 vuotta kaupunkiverkkotutkimusta. *Yhdyskuntasuunnittelu* 54(3). <<http://www.yyss.fi/journal/kaupungistuminen-monivarikuvassa-20-vuotta-kaupunkiverkkotutkimusta/>>
- Vasanen, A. (2013) *Evolving polycentricities. The development of urban spatial structure in Finnish urban regions*. Annales Universitatis Turkuensis A II 280. <http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe201306063853>
- Viitala, P. (1986) *Yleisestä maantieteestä erityiseen sovellutukseen*. Helsingin yliopiston maantieteen laitoksen julkaisuja B 26.
- Viitala, P. (2006) *Julkaisematon käsikirjoitus luentoartikkelia varten*.
- Vilkko, S. (2005) *Postmodernin kontekstit maantieteessä*. Acta universitatis Tampereensis 1073. Tampereen yliopistopaino, Tampere.
- Vuolteenaho, J. (2002) Uusia sanoja, uusia maailmoja: tekstuaalisuus, sosiaalisesti tuotettu tila ja maantieteen kulttuurinen käänne. *Terra* 114(4) 237–252.
- Vuolteenaho, J. & Kallio, K. P. (2011) Kanta-aottava alue- ja ympäristötutkimus, nyt! *Alue ja Ympäristö* 40(2) 71–82. <<https://aluejamparisto.journal.fi/article/view/64702>>
- Vuorela, P. (1982) *Lähiöiden kaupunkisuunnittelun historia ja kehittämistarpeet Suomessa*. Yhdyskunta-

- suunnittelun jatkokoulutuskeskuksen julkaisuja B 42. Teknillinen korkeakoulu, Espoo.
- Väärälä, R. (2014) *Sosiaalinen kaupunkistrategioissa. Asukkaiden kaupunki vai globaalin kilpailun näyttämö?* Raportti 10/2014. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, Helsinki. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-302-147-1>
- Wallerstein, I. (2004) *World-systems analysis. An introduction.* Duke University Press, Durham. <https://doi.org/10.2307/j.ctv11smzx1>
- Warde, A. (1988) Industrial restructuring, local politics and the reproduction of labour power. Some theoretical considerations. *Society and Space* 6(1) 75–95. <https://doi.org/10.1068/d060075>
- Weber, A. (1909) *Über den Standort der Industrien.* Mohr, Tübingen.
- Weber, M. (1922/1968) *Economy and society. An outline on interpretative sociology.* University of California Press, Berkeley.
- Weckroth, M. (2017) *Geographies of wellbeing and development: Empirical analyses on the relationship between objective and subjective measures of wellbeing in Europe.* Department of geosciences and geography A51. Helsingin yliopisto, Helsinki. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-51-2926-0>
- Westerholm, J. & Raento, P. (1999; toim.) *Suomen kartasto 1999: 100-vuotisjuhlakartasto.* 6. laitos. WSOY ja Suomen Maantieteellinen Seura, Helsinki.
- Wingström, R. (2020) Alue- ja Ympäristötutkimuksen seura 50 vuotta. *Alue ja Ympäristö* 49(2) 203–206. <https://doi.org/10.30663/ay.99301>
- von Wright, G.-H. (1986) *Vetenskapen och förnuftet. Ett försök till orientering.* Söderströms, Helsinki.
- Zimmerbauer, K. & Paasi, A. (2020) Hard work with soft spaces (and vice versa): problematizing the transforming planning spaces. *European Planning Studies* 28(4) 771–789. <https://doi.org/10.1080/09654313.2019.1653827>
- Yliaska, V. (2014) *Tehokkuuden toiveuni: Uuden julkisjohtamisen historia Suomessa 1970-luvulta 1990-luvulle.* Into, Helsinki.